

T. B. M. M.

Gizli Celse Zabıtları

24 Temmuz 1338 (1922)

Münderecat

	Sayfa
1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI	576
2. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD	576
1. — <i>Bütçe Kanunu lâyihası.</i>	576
A) Müdafaai Milliye Vekâleti Bütçesi	576:595
B) İktisat Vekâleti Bütçesi	595:596
2. — <i>Adana Kuyudu Hakanisi hakkında Maliye Vekilinin izahatı ve mevzu üzerinde müzakerat</i>	596:603

Cilt : 21

79 ncü İnikat, 2 nci Celse

YETMİŞ DOKUZUNCU İNİKAT

24 Temmuz 1338 Pazartesi

İKİNCİ CELSE

REİS : İkinci Reisvekili Dr. Adnan Beyefendi

KÂTIPLER : Âtîf Bey (Kayseri), Hakkı Bey (Van)

REİS — Efendim, celseyi küşat ediyorum.
Müdafaai Milliye Vekâleti bütçesinin müzakere-
sine başlayacağız.

Evvelâ, celsei hafiye zaptı sabık hulâsası okuna-
caktır.

1. — ZAPTI SAEİK HULASÂSI

YETMİŞ SEKİZİNCİ İNİKAT

22 Temmuz 1338 Cumartesi

İKİNCİ CELSE

Reisi sani Adnan Beyefendinin tahtı riyasetlerin-
de bilinikad zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen ka-
bul olundu. Muş Mebusu Kasım Beye ait iki evrak
evvelki evrakla birleştirilmek üzere dördüncü şubeye,
Karahisarı Şarki Mebusu Memduh Bey hakkındaki
evrak üçüncü şubeye, Erzurum Mebusu İsmail Bey
hakkındaki evrak bâkurra birinci şubeye, Dersim Me-
busu Abdülhak Tevfik Bey hakkındaki evrak üçün-
cü şubeye havale olundu.

Kırşehirli Mebusu sabık Bekir Efendi hakkındaki
istida encümeni mazbatası celsei aleniyye bırakıldı.
Nihad Paşa hakkında müzakere ceryan etti ve tenef-
füs için celse tatil olundu.

ÜÇÜNCÜ CELSE (Hafi)

İkinci Reis Vekili Musa Kâzım Efendi hazretleri-
nin tahtı riyasetlerinde bilinikad Nihad Paşa hakkın-
daki müzakereye devam olundu. Müzakere kâfi gö-
rüldükten sonra Adliye Encümeni mazbatasının ta-
yini esami ile reye vazı on beş imzalı takrirle ta-
lebedilmekle mezkûr mazbata tayini esami ile reye
vazedilip, celsei aleniyyeye geçildi.

Reisi Sâni
Adnan
Kâtip
Âtîf

Reisi Sâni
Musa Kâzım
Kâtip

REİS — Zaptı sabık hakkında mütalâa var mı?
(Hayır sesleri)

Zaptı sabık hulâsası aynen kabul edildi.

2. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD

1. — Bütçe kanunu lâiyhası

A) MÜDAFAAI MİLLİYE VEKÂLETİ BÜ-
ÇESİ

REİS — Müdafaai Milliye Vekâleti bütçesi üzerin-
deki müzakerata devam ediyoruz.

Söz Mustafa Durak Beyin.

MUSTAFA DURAK BEY (Erzurum) — Efendi-
ler geçen celsede sözüm levazım hakkında söylediğim
sözler üzerinde kalmıştı. Levazımdaki beceriksizlik-
ler hepinizin malumudur. On seneden beri levazım-
da yapılan yolsuzluklar, hatalar memleketi kasmış
kavurmuştur. Bunun için levazım hakkında her hal-
de bir komisyon teşkil ile levazımın kaldırılması ve
askere lâzım olan her hangi bir şeyin mütaahhitlere
verilmesi lâzımdır. Eğer biz bunu yapmazsak, imkân-
ı yoktur, orduyu idare edemeyiz. Bugün müdafaai

Milliye Bütçesinde bir kısım tenzilât yapmak istiyö-
ruz. Arkadaşlarımın bazıları diyorlar ki, belki biraz
sıkışsaksak 2 - 3 milyon kadar tenzilât yapabiliriz. Ben-
deniz zannediyorum ki, üç milyon değil 20 milyon
kadar bir tenzilât yapmak ihtimali mevcuttur. Müda-
faai Milliye Vekili Paşa Hazretlerinden bir şey sora-
cağım. Lütfen bendeniz sözümü bitirdikten sonra bu-
na cevap versinler. Şark Cephesinde bir teşkilât var-
dır. Bir cephe teşkilâtı vardır. Bendeniz şahıs hakkın-
da söz söylemek istemiyorum. Yani şu kumandan,
bu kumandan hakkında söz söylemek istemiyorum.
Efendiler emin olunuz ki maslahata uygun doğru
söylüyorum. Başka bir maksadım yoktur. Erzurum'
daki teşkilâtı bendeniz iyi biliyorum, Şark Cephesinde
teşkilâtı efendiler. Bugün oraya varımız bakınız bir
firka teşkilâtıdır. Evet bir kolordu teşkilâtı vardı.

Fakat kolordunun bir iki fırkası elbet bir lüzum görüldü, buraya geldi. Niçin geldiğine dair söz söylemek istemiyorum. Zaten malumdur. Acaba orada ne gibi bir lüzum vardır ki bir cephe teşkilâtı vardır? Yani bir kolordu ki bir kısmı bu tarafa gelmiştir ne gibi bir lüzum üzerine ihtiyaç görmüşlerde cephe teşkilâtı yapmışlardır? Efendiler, bu cephe teşkilâtının istihbaratına nazaran, böyle midir, değil midir, Paşa hazretlerinden soruyorum, tabii buna cevap verir, ayda 200 bin lira masrafı varmış. Senede ne eder. ? 400 000 lira eder. Niçin veriliyor ve sebep nedir efendiler? Orada iki ordu, üç kolordu teşkilâtı varsa, evet biz bunu bir cephe teşkilâtı kabul edelim. Başüstüne. Öyle bir teşkilâtımız yoktur. Bendeniz daha geçen gün oradan geldim. Aşağı yukarı bir fırkamız vardır. Aldanmayınız ki yeni hudut taburları, alayları teşekkül ediyor. Başka bir şeyimiz yoktur. Şimdi bir kolordu karargâhı, bir de cephe karargâhı var. Birtakım teşkilât cephe levazım reisi, kolordu levazım reisi cephe erkânı harp reisi, kolordu erkânı harp reisi ve daha bilmem nesi var. Efendiler nedir? Yani biz nereye gidiyoruz. Orada eğer bir kolordumuz varsa, pekâlâ bir kolordu kumandanı gider, ne olur beyefendi; pekâlâ idare eder.

OSMAN BEY (Kayseri) — 17 bin kumandan nereye yerleşecek?

MUSTAFA DURAK BEY (Devamla) — Vallahi işimiz kumandan işi değildir ve mesele idareî maslahat işi değildir. Geçen Maliye Vekili Beyefendi dediler ki, biz kendi yağımızla kendimiz kavrulacağız. İşte böyle parayı keyif için serpmekle olmaz. Kendi yağımızla kavrulacaksa teşkilâtımızı kısarız yorganımıza göre ayağımızı uzatırız ve ona göre hareket ederiz. Başka türlü çare yoktur efendiler. Efendiler bu paraları kimlerden alıyoruz? Bu hepimizin bildiği bir şeydir. Efendiler Erzurum'da bir mevkii müstahkem vardır ve şimdi de o mevki müstahkemi ihya etmek istediler ve bir aralık, iyi bilirsiniz ki Erzurum Anadolu'nun bir kapısıdır. Hepiniz bunu tasdik edersiniz. Mevkii müstahkemeye pek ufak bir teşkilât lâzımdı. Belki ayda üç, dört yüz lira lâzımdı, bunu ihya etmek için. Onu düşünürken, orada bir teşkilât yapalım derken bir daha bozduklarını işittim. Bendeniz Erzurum'dan çıkarken acaba niçin bozdular? Orta yerde 2 400 000 lira paranız sarf ediliyor. Ortada fol yok, yumurta yok. Fakat bugün bu ihya edilirse, ki yarın en mühim bir kapımızdır, bu lağvedilmek isteniyor. Bunun sebebini, hikmetini anlamıyoruz. Benim askerliğim yoktur. Askerlikten çakmam. Fakat

bu iki kerre iki dört. Bunu bilirim ve bunu bilme-yen yok. Erzurum, öteden beri asırlardan beri mevkii müstahkem olmuş ve mevkii müstahkem vazifesini görmüştür. Binlerce zaman topların güllelerin, kurşunların önünde kalmış ve o müstahkem mevkiiler mümkün olduğu kadar memleketi tutabilmişlerdir. Bugün bunu ilga etmek doğru mudur, değil midir? Bunun sebebi hikmetini anlamıyorum. Tabii Müdafaa-i Milliye Vekili Paşa Hazretleri buna cevap verir.

Efendiler bizim bir de mühim bir yaramız, bir derdimiz vardır. Yani buna şimdiye kadar hiç bir çare bulamıyoruz veyahut bulmak imkânını göremiyoruz. O da şubeler. Efendiler bendenizi mazur görünüz, şubeler bu memleketin başına öyle bir belâdır ki, böyle bir belâ daha yoktur.

ZİYA HURŞİT BEY (Lâzistan) — Ahzı asker şubeleri mi?

M. DURAK BEY (Erzurum) — Evet efendim, ahzı asker şubeleridir. Ahzı asker şubelerinin senevi masrafı ne kadardır, bilmiyorum. Fakat Allahâlem her halde dört beş milyon lira vardır. Efendiler, ahzı asker şubeleri öyle bir belâdır ki, her hangi bir kasabada varsa, orada, etrafında kaçakçılık da vardır. Efendiler ahzı asker şubeleri öyle bir belâdır ki, her hangi kasaba ve köyde varsa, o köy etrafında eşkiyalık da çoktur. Çünkü istediğini cebreder, istediğini cennete, istemediğini cehenneme gönderir. Nerede bir şube varsa, o da ahzı asker şubesidir. Efendiler bunun gördüğü vazife nedir? Bendeniz bilmiyor, asker değilim açık bir hesaptır. Künyeyi çıkarmak ve onu da doğrudan doğruya jandarmaya, kaymakama yazmak ve onu teslim etmek, yine kaçırmak, bir daha teslim etmek, yine kaçırmaktır. Evet geçen sene buradan Erzurum'a gittiğim vakit bir köyde tanıdığım, bildiğim bir şube reisi icabettiğinde ismini de veririm. Fakat ne faide zaman geçmiş. Kim yapacak, kim edecek? Zaten bizde geçmişe mazi derler. Mesuliyet yoktur; geçer gider. Batum'dan ve esaretten bir nefer köyüne geliyor, mezuniyet veriyorlar. Şube reisi bu zavallı neferin biraz idareli olduğunu anlıyor. Jandarma yüzbaşısı ile anlaşılıyorlar. Bunu merkeze çağırıyorlar. Ondan beş altın lira - banknota tenezzül etmez - hep altın lira alıyorlar. Ne ise beş altın lira ile yirmi kile buğday alıyorlar.

KÂZİM PAŞA (Müdafaa-i Milliye Vekili) (Karesi) — Hangi şube reisi?

M. DURAK BEY (Devamla) — Paşa icabederse bendeniz zatı âlilerine arz ederim. Çünkü bu mesele geçmiştir. (Söyle sesleri) Efendim Erzurum'un Aşka-

le şube reisi. İsterseniz neferin de ismini vereyim. Şube reisinin ismini vereyim ve iş de meydana çıkar. Fakat olmuş geçmiş şeyler.

Sonra efendiler, bu paraları alıyorlar ve üç ay müddet veriyorlar. Fakat arasına sıkıştırıyorlar. Kuzu geliyor, koyun geliyor. Bendeniz Erzurum'a gittim; biraz da neferler münasebetim vardır. Çocuk beni görünce arkadama düştü. Allah aşkına beni kurtar. Altın mu aldılar dedi, ki ağam şöyle böyle beş altın para mı, on beş kile buğdayımı aldılar. Yine şöyle ettiler, böyle ettiler. Netice itibarile koyun getir, kuzu getir, diyorlar; hâlâ kurtulamadım. Dedim ki; o şube reisini gidersin, o yüzbaşya gidersin dersin ki, benim paralarımı, benim şeylerimi verecek misiniz, vermeyecek misiniz? Yoksa felân mebusa gidip söyleyeceğim. Çünkü düşündüm, kendim gitsem, tetkikat, tahkikat şu, bu seneler geçecek, hiç bir şey ortaya çıkmayacak.

Çocuk gitti, müracaat etti, benim de akrabam olduğunu biraz biliyorlar. Nihayet parasını ve on beş kile buğdayını verdiler. Elbette efendiler takip ederim ve icabederse gider döverim. Ben de hakimiyet vardır. Vazifemi müdrikim. Geçen gün burada İnebolu kaymakamı hakkında bir şey söylediğim zaman demişti ki, kaymakamın yerinde ben olsaydım gitmezdim. Nasıl gelmez bende hâkimiyet var. Ben vazifemi müdrikim. Kaymakamı gider, makamında döverim. Efendiler vallahi döverdim. Nihayet ne yapar benim evrakım buraya gelir, arkadaşlar beni idam ederlerse iftihar ederim. tek beni arkadaşlarım idam ettirsin.

TUNALI HİLMİ BEY (Bolu) — Dövmek icabetmezdi, kanun dövmek salâhiyetini sana katiyen vermemiştir. (Gürültüler.)

M. DURAK BEY (Devamla) — Kanun buradan çıkar ve kanun ezmek için bir salâhiyet vermemiştir.

TUNALI HİLMİ BEY (Bolu) — Meclis kürsüsünden söz söyleyen efendiler polisler döverler.

M. DURAK BEY (Devamla) — Ki mi? Arkadaşlarına çok teessüf ederim ki o polisi vurmamışlar. Bir arkadaş kalkıp da o polisi orada öldürmüyor. Bu böyle beyefendiler. Efendiler çok rica ederim vazifemizi müdrik olalım.

Biz burada hükümdarlıkla duruyoruz. Bize her şey gelir. Biz her halde fena şeylere gitmeyelim. Kendimizi koruyalım. Fakat namus ve haysiyetimizi de muhafaza edelim. Ben kimseye kaşın üstünde gözün var demem. Efendiler; bendeniz diyorum ki, huku-kuma tecavüz ederlerse ve Büyük Millet Meclisi na-

mina, Hükümetim namına, milletim namına, vatanım namına, memleketim namına fenalık ederse, onları döverim. Kötülük ederse valiyi de döverim. Beni de öldürürler. Ben demiyorum ki herkesi öldürürüm, kurtulurum. Beni kurşun öldürmez. Kanun mu öldürür, kurşun mu öldürür. her ne yaparsa yapsın.

AHMET HİLMİ BEY (Kayseri) — Bu suretle bir mebus zehniyeti olamaz. Rica ederim hep böyle olursa sizin fevkinizde birisi çıkar. Binaenaleyh hepimizin fevkinde kanun vardır. Rica ederim kanunu unutmayalım.

M. DURAK BEY (Devamla) — Efendiler; sokakta her geleni dövmüyorum. Çok rica ederim dileyiniz. Ben diyorum ki vatanım, milletim, hükümetim aleyhine bir şey işitecek olursam, nerede görürsem, kuvvetim yeterse gider döverim, öldürürüm. Belki beni bir kuvvet çıkar öldürtür. Ben ona bir şey demiyorum. Şahıs üzerine şu adamı bu adamı döveceğim diye böyle şeyler ağızından çıkmaz. Efendi, ben kanunun çok büyük taraftarıyım. Acaba o günü görecek miyiz, ki kanun bu memlekette hâkim olsun. Ve o gün Allah benim canımı alsın. Kanundan bahsediyorsunuz. Evet inşallah o gün olsun. O gün olduktan sonra zaten bizim bu günkü gürültülerimize hacet kalmaz.

SALİH EFENDİ (Erzurum) — Kanun uğrunda çok sopa yemiştir o. 5-6 ay her gün 200 sopa yemiştir.

M. DURAK BEY (Devamla) — İnşallah kanun hâkim olur. O günleri görelim.

Efendiler; bendenize öyle geliyorki şubelere uzun boylu vazife kalmamıştır. Maslahata doğru gidelim. Zaten olan olmuş, geçen geçmiştir. Bundan sonra kimden soracağız. Bu bizim boynumuza bir bâri sakildir. Sonra sade bizim boynumuza. Bütçemize değil efendiler; Memleketin üzerinde de büyük bir yükür. Bu gün bir şube reisi bir kazada oturduğu vakit odunumu getirin diyor, kömürümü getirin diyor, ineğimi getirin diyor; diyor, diyor. Önüne çıkan, ona bir şey diyen yoktur. Halk müracaat ederse müracaatı se-meresiz kalıyor. Bunlar beyhude şeylerdir. Bendenize kalırsa bütçemizi tevzin etmek için şubeleri ilga edelim, kaldıralım, maslahata doğru gidelim. Hiç olmazsa bu suretle 10 kuruşumuz orduya fayda temin eder. Efendiler; geçen günde arz ettiğim gibi, bu gün ne millet ne heyeti muhteremeniz, ne Hükümetimiz, Türkiye'yi teşkil eden insanların hiç bir tanesi ordumuz hakkında fena bir fikir beslemez efendiler. Buna emin olunuz. Herkes ordumuzu başının üstünde gezdirir. Herkes ordumuzu takdis eder.

Herkes ordumuza en büyük, en samimi fedakârlıklarını göstermek ister. Çünkü bizim yaşamamız kılcımızdır. Başka şeyle değildir. Pek güzel takdir ediyoruzki eğer Avrupa yapmış olduğumuz muahedelere riayet etmiş olsaydı, bizim bu gün ta ciğergâhımıza kadar sokulmazlardı. Bu gün biz ordumuza güvenerek, o kılıcımıza güvenerek bütün dünyaya isyan ettik ve bütün cihana karşı namusu millimizi muhafaza etmek kasdıdayız. Elbet bunu beceren yavrularımız, kardeşlerimiz, ordumuzdur. Buna şüphe yok. Fakat herkesin yüreğinin yandığı; bilfiil o paraya mahalline sarfetmeyibte halkın bazılarının ta ciğerine kadar el attıklarıdır. İşte beyefendiler bunlar da usulsuzluktan ve birtakım idaresizlikten ileri geliyor. Mađemki maslahata doğru yürümek istiyoruz. Böyle hiç bir şeye yaramayan birtakım teşkilâtları ilga edelim, kaldıralım. Bunların yerine faydalı şeyler koyalım. Efendiler; ordunun ilerisindeki köllarımıza, ilerisinde bulunan kahramanlarımıza daha büyük yardımlar edelim. Efendiler; bu teşkilâttan bir parça kısıalım. Bir miktar keselim. O harpte fedakârlık eden zabitanın kesdiğimiz maaşlarına zammedelim. O kahramanlar kabadayıcı orada kavga etsinler ve o kahramanlar evlât ve ayallerinden, istirahatinden, işelerinden emin bir surette çalışınlar efendiler. Fakat artık geri teşkilâtını yıkalım. Yetişir artık, illallah.

Geçen gün Müdafaai Milliye Vekili Paşa Hazretleri buyurdularki hariçte bulunan paralar mübhemiyet içerisinde. Geçen gün diyorlardı ki; öte, beri almak için harice birtakım paralar gitmiş. Bu paraların mübhemiyet içerisinde olduğunu buyurdular. Bendeniz istiyorumki bu mübhemiyetten maksatları ne idi? Bunu lütfen bir daha izah buyursunlar. Buna dair iyi bir malumat edinelim. Böyle iki, üç seneden beri paralarımız hariçte, şurada burada kalıyor. Paşa Hazretleri hâlâ mübhemiyetten bahsediyorlar. Bu nasıl iş, biz anlamıyoruz ki, Bunlardan kim mesul olacaktır? Avrupa muamelâtına da hâkim olmadıklarını beyan buyurdular. Mademki bir muameleye hâkim olamazsınız. Ne için onunla ifayı muamele edersiniz? Bunlar da bir meselei mühimmedir zannedersem? Eğer gücünüz yetiyorsa bir yere sipariş verir, o işi yaparsınız? Gücünüz yetmiyorsa niçin yaparsınız? Sarfı nazar ediniz. Fakat siz diyeceksinizki bir ihtiyacı mübrem üzerine biz bunları yaptık. Hayır efendiler; ihtiyacı mübrem üzerine öyle hususi adamlar göndermekle şimdiki işleri yapmayınız efendiler. Eğer bunları müteahhitlere vermiş olsanız; ne paranız; ne hâkimiyetiniz, müphemiyette kalır? Ve ne

de böyle senelerce sürünür? Ne de birtakım suiistimaller vücade gelir.

Son sözüm hulâsa olarak; geri teşkilâtını ne kadar mümkün ise, levazım teşkilâtını ne kadar mümkün ise, menzil teşkilâtını ne kadar mümkün ise bunları bir kere süpürelim. Şubeleri kaldıralım efendiler. Şubelerin yerine başka usul ikame edelim.

Müdafaai Milliye Vekili Paşa Hazretlerinden bir şey daha sorup sözüme hitam vereceğim : Gerek Avrupa'da bulunan paralar için ve gerek şimdiye kadar suveri saire ile yapılan yolsuzluklar için Paşa Hazretleri ne düşünüyorlar? Bunlar hakkında takibatta bulunacaklar mı, yoksa Paşa Hazretleri de bunlar benim zamanıma ait değil deyip işin içinden çıkacak mı? Çok rica ederim, Paşa Hazretleri de sorduğumuz suallere bu benim zamanıma ait değildir diye kısa bir sözle cevap verip işin içinden çıkmaları. Bizi tatmin edecek cevap ita buyursunlar.

REİS — Efendim, daha 15 arkadaşımız söz almıştır. Ali Fuat Paşa Hazretlerinin de müzakerenin kifayetiyle maddelere geçilmesi hakkında takriri vardır. (Hayır, kâfi değil sadaları.)

ALİ ŞÜKRÜ BEY (Trabzon) — Reis Bey, usul hakkında bir şey söyleyeceğim.

HÜSEYİN AVNİ BEY (Erzurum) — Usulü müzakere hakkında müsaade buyurun. Efendim, malumu âlileri müzakereye başlarken ahvali maliye hakkında müzakere cereyan etti. Ondan sonra Müdafaai Milliye bütçesinin heyeti umumiyesine geçildi. Fakat ahvali maliye halledildimiki bunun kifayetini kabul edelim. Bununla beraber burada çok söz söylendi. 20 milyon açık var dedi. Onun için bunları halletmek ister. Maddelere geçildiğinde bunlar telafi edilmez. Yani bu mesele şimdi halledilmelidir.

SALİH EFENDİ (Erzurum) — Benim de celsei hafiye ait bir takrimim var, onu veriyorum.

ALİ ŞÜKRÜ BEY (Trabzon) — Efendiler; bu müzakere, zannediyorumki, doğru bir şekilde cereyan etmiyor. Celsei hafiye akdini istilzam eden mesail, zannedirim, müzakere edilmiyor. Arkadaşların söylediği sözlerin kısmi azami celsei aleniye ait şeylerdir. Zannediyorumki Mazbata Muharriri Bey burada izahat verirken müzakeresi icabeden ve anlaşılması lâzım gelen şeyler hakkında anlaşılması lâzımdı. Ziya Hürşit Bey biraderimiz de açıkça söylemişlerdi. Şimdi bizim bu tarzda olan umumi sözlerle bütçe üzerinde tasarruf yapmağımızın imkânı yok. Yalnız dert dinlemiş olacağız.

Bütçede yapılacak tasarruf ufak tefek tasarruflardır. Bunlar da ancak fasıllar ve maddeler müzakere edilirken yapılabilir ve söylenen sözlerin kısmı azamı da bunlara müteferri. Fakat esaslı bazı tekâlifler vardır. Bu esaslı tekâlifi yapmak için zannediyorum ki Müdafaa-i Milliye Vekili Paşa Hazretleri burada bize yalnız başına cevap veremezler. Mesela bir harp arifesindeyiz. Ne olacağını bilmiyoruz ve meselâ pek haklı olan Durak Beyin talep etmiş olduğu ahzı asker şubelerinin lagvi meselesini şu anda Müdafaa-i Milliye Vekili, ben karar veririm, diyemez. Bunun şu dakikada imkânı da yoktur. Zannedirim evvece arkadaşlarımızdan bir kısmının söyledikleri gibi, burada mevzuubahis olan mesele umumî mesaildir. Bu vaziyeti maliye hakkında Muvazene-i Maliye Encümeninin bir raporu vardır ve o rapor okunmuştur. Heyeti muhtereme o rapora kesbi itilâ etmiştir, bir.

Sonra bu vaziyeti maliyeye karşı teklif etmiştik ve demiştik ki; Erkânı Harbiye Umumiye Reisi Fevzi Paşa Hazretleri de teşrif etsinler, burada vaziyeti askerîye vesaire hakkında lâzım gelen izahatı versinler. Eğer bu şekilde teşkilâtı umumiye üzerinde bir tasarruf yapmak imkânı varsa, umumî bir şey yaparız. Yoksa biz böyle onun için bu sırf dert dökmekten ibaret kalıyor. Bunun hiç bir faydası yoktur. Sonra umumî olan mesail itibarile bir tasarruf meselesi mevzuubahisti. Burada Müdafaa-i Milliye Vekili Paşa Hazretleri daha evvel izahat verdiler. Encümen Mazbata Muharriri de izahat verdiler. Teşkilâtı umumiye haricinde, yani Başkumandanlık ile Erkânı Harbiye-i Umumiye Riyasetini de müştereken alâkadâr eden meseleden ayrı olmak üzere sırf Müdafaa-i Milliye Vekili Paşa Hazretlerinin yapabileceği tasarrufun yekûnu beş milyon imiş ve onu da yaptım dediler. Zannedirim ki, onun kudreti ancak kendi sahası dahiline taalluk eden aksama müteallik olabilir ve bunu da yapmıştır ve bunu da alıp tasarruf etmedim, bütçeye koymadım cepheye sarfettim demiştir. Cephedeki kuvveti artırmışım demiştir ve bunu Mazbata Muharriri Salâhattin Beyefendi de tasdik buyurmuşlardır. Demek ki şimdi Müdafaa-i Milliye Vekili Paşa Hazretleri kendi sahası dahilindeki teşkilâtın esasına taalluk eden mesailde bir çok şeyler yapmış ve yapabiliyor. Fakat olsa olsa bu bir milyon lira daha tasarruf hakkında söz söylemek ve buna karar vermek için zannediyorum ki, yalnız başına Müdafaa-i Milliye Vekili salâhiyettar değildir. Çünkü ordunun esasına, Teşkilâtımızın esasına aittir. Bunun için Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisinin ve hatta Başkumandanın bunda reyini almak lâzımgelir ve istişari bir şekilde mü-

zakere etmek lâzımdır. Eğer Heyeti muhtereme şöyle bir vaziyete işi esasından düşünüp değiştirmek arzu ediyorsa, yapacağımız işi Erkânı Harbiye-i Umumiye Reisi ve hatta mümkün ise Başkumandanı çağırmak ve bu bapta müzakere etmektir. Yok eğer bu tarzda umumî teşkilâtı bu gün değiştirmek imkânı bu gün mevcut değilse, yapacağımız zannediyorum ki, derhal celsei aleniyeye geçip fasıllar ve maddeler üzerinde mümkün olan tasarrufatı yaptırmaktan ibarettir. Onun için bundan bir netice aimanın imkânı yoktur. (Mali malî sesleri) Arzettim efendim. Efendim hali malî ve hali malinin karşısında bulunan vaziyeti arzettim. teşkilâtı askerîye için lazım gelen mesail müzakere edeceksek yalnız Müdafaa-i Milliye Vekili Paşa Hazretleri bunda bir muhatap olamazlar ve salâhiyetleri haricindedir.

HASİP BEY (Maras) — Geri teşkilâtı da mı Erkânı Harbiyeye aittir? Bizim istediğimiz geri teşkilâtıdır.

ALİ ŞÜKRÜ BEY (Devamla) — Müdafaa-i Milliye Vekili Paşa Hazretleri burada buyurdular, ki Mazbata Muharririnin de tahtı tasdikinde olmak üzere beş milyon mu, altı milyon mu tasarruf yaptım diyor. Fakat bu tasarruf para olarak bir yere konmuş değildir, cephedeki kuvvete sarfedilmiştir.

Yani cepheye lazım olan bir şey için tahsisatı munzama istemedim. Yaptığım tasarrufattan bunu ben temin ettim buyurdular. Fakat geride sizin dediğiniz gibi esaslı tasarruf yapmak için, meselâ ahzı asker şubelerini kaldırmak icab ediyor. Başkumandan gelse dese ki; ben bu teşkilâtın bozulmasına taraftar değilim, bundan dolayı mesuliyet kabul etmem derse bozacak mısınız efendiler? Zannedirim şu dakikada hepimizin bakikaten arzu ettiği büyük tasarruf memleketinde büyük suiistimalin önüne geçecektir. Bir tedbir olmakla beraber benzeniz zannetmiyorum ki bunu yapabiliriz. Mademki yapamayacağız, beyhude yere burada tazallümü hal eimeğe mana yok. Bunun için bizim yapacağımız şimdi celsei aleniyeye geçmek ve celsei aleniye de fusul ve mevad üzerinde azamî tasarrufatı yapmaktır. Sonra geri hidematta Müdafaa-i Milliye Vekili Paşa Hazretlerinin hatırına gelmiyen daha vesair yapabileceği tasarrufat vardır, ki bunları celsei aleniye de söyleyeceğim. Bunda lâzım gelen azamî tasarrufatın icrasını rica ederiz. Mesele bundan ibarettir zannediyorum.

KÂZIM PAŞA (Müdafaa-i Milliye Vekili (Karesi) — Efendim Şükrü Beyefendinin buyurdukları pek doğrudur. Bundan önce bahsettiğim veçhile, teşkilât-

tırız, kanunlarımızın istinat etmiş olduğu teşkilâtın vüsatine binaen gerilerde yapılabilecek olan azami tasarrufla ancak bu hâle getirilebilmiştir ve bu tabii teaküp edecektir. İhtimal haftada, on günde, yirmi günde, bir zâbıt terhis olunur. Mütakaîdinden yüz zâbıt daha terhis olunur. Meselâ cephenin kuvveti arttıkça en eski senelerden gayri müsellâh olanlar terhis olunur, bu suretle bunlardan tasarrufat yapmak ciheti taklib olunacaktır. Şüphesizdirki gayemiz cephedeki silah ve ateş kuvvetini gün begün artırmak için mecbur olduğumuz birinci sebep düşmanı bir an evvel memleketimizden atmak, yani bu düşmana taarruz etmek Erkânı Harbiye Umumiye Reisi Paşa Hazretlerine de vekâlet ediyorum. Onun için Erkânı Harbiye Umumiye Reisi sıfatile de arz ediyorum. Bu günkü teşkilâtımız cepheye bulunan teşkilâtımız ve geride bulunan teşkilâtımızı esaslı bir suretle düşmanla hali temasta iken ve bu gün yarin büyük bir muharebenin başlaması imkânı mevcut olduğu bir anda tadilatla yeni teşkilât yapmakda pek büyük bir mahzurlar ve tehlikeler vardır. Bu hususta bu gibi esaslı teşkilâtı daha sükûtlü bir zamana bırakıp, şimdiki teşkilâtımızı harp kuvvetini, ateş kuvvetini mümkün olduğu kadar tezyit edecek bir mahiyette idame etmek mecburiyetindeyiz. Bu hususta arz edeceğim mesele bundan ibarettir.

Tam fırkalarımız silah, top adedi düşman fırkalarının mevcudundan daha az olduğunu bazı arkadaşlarımız söylediler ve binaenaleyh bu fırkaları birleştirip daha büyük cüzü tamlar meydana getirmek ve gayrimuharip kuvvetten, topdan ve tüfekten tasarruf yaparak, yeni bir teşkilât vücuda getirmek imkânından bahsettiler. Teşkilâtın bu kadar büyük tutulması esasen karşıdaki düşmanın kuvvetine nazarandır. Yeniden elimize malzeme ve insan ve silah top geçdikçe fırkalar, taburlar teşkil - etmiye mecburiyet hâsil olmaksızın bu teşkilâtın içine sokabiliriz. Nitekim bu günkü cephe teşkilâtının vasi olmasının pek çok faydasını gördük. Ben Müdafaa-i Milliye Vekâletine yeni geldiğim zamandan beri yeniden hiç bir fırka teşkil edilmemiş, hatta bazı muharib kıtaat lağvedilmiş olduğu halde, bu cüzü tamların içerisine mevcudun üçte biri kadar silah ve nisfı kadar top ve makineli tüfek girmiştir. Binaenaleyh bu teşkilâtın bu kadar büyük olması fayda bahsetmiştir. Bu da daha tezyide müsâit ve müstehtir. Şimdi bir muharebenin arifesinde iken bunu tadil edip başka şekle koymak, zannederim, tehlikeli ve mahzurludur. Bunaenaleyh bu hususta söyleyeceklerim bundan ibarettir.

Şubeler hakkında söz alan ekseri arkadaşlarımızın arzuları şubelerin lağvıdır. Daha bazıları menzil kumandanlıklarının, levazımların lağvedilmesi, ki söylediler. Bunların hepsi bir müessesedir. Memleketin dahilinde bunları bazı kanunlara ve askerî kanunlara istinade tedvir ediyorlar ve bunlar cephedeki kuvveti maddi bir surette takviye etmek ve onu idame etmek için Teşkilâtı esasîyemize göre vücuda getirilmiş şekillerdir. Şimdi bunun heyeti umumiyesinin birden kaldırılması tabii orada bir açık bırakır. Böyle tehlikeli bir muharebe zamanında makineyi durdurabilecek büyük bir gedik açmak ve onun yerine başka bir şey de ikame etmek mümkün değildir. Mesela şube; yalnız firarilerin ismini alıpta jandarmaya vermekle mükellef değildir. Malumu âliniz bir şubeye bir çok vazaif verilmiştir. Fakat olabilirki bir şubeye verilen vazaifin bir kısmı belediye'ye, bir kısmı Hükümet ve bir kısmı başka bir şubeye verilebilir. Fakat bunun hepsi bunun üzerinde tevhid olunmuştur. Faraza, vesaiti nakliye bunlar sevkeder. Yalnız firarilerin künyelerini çıkarmak değil, yeni toplanacak efradın sevkediyor. Sonra Jandarma gayri kâfi geliyor. Bir çok yerlere firari takibatına gidiyor. Sonra bu şubeler üç ayda bir köylere çıkar. takip eder.

ATİF BEY (Bayazıt) — Bir mülazımı sâni bunu yapamaz mı?

KÂZIM PAŞA (Devamlı - Yapamaz efendim. Bazı yerlerde mülâzımsâni de vardır. Fakat bizde ufak rütbeli zabitan muharebelerde çok zayi olduğu için, bilhassa cephedeki muharebe edecek kıtaatı böyle ufak rütbeli zabitanadan mahrum bırakacak olursak maksat kaybolur. Onun için biz bunları asgari mîk-dara tenzil etmek, mesela bir yerde bazı arkadaşlarımızın buyurdıkları gibi 14 tane kumandanlık vardır. Evet; mesela bir menzil, bir kumandanlık ihdas edebilir. Kanunen hakkıdır. Sonra ahzi asker; açıp bakarsanız onun kanunen hakkıdır. Bunları arz ettim. Bunların masrafının yekûnu 5 hatta 7 milyon liraya balığ oluyor. Bunları lağvedip, mesela bu gün İnebolu'da hiç bir kumandanlık yoktur. Yalnız bir Merkez kumandanlığı ve kadrosu, yani bordro ile para alan yalnız Ankara'da vardır. Bir de Konya'da vardır. Akşehir'de bir şey olduğu halde, orada bir cephe kumandanı kadrosu tesis edelim, dediler. Onun ihdasına müsaade etmedik. Merkez Kumandanlığına hiç birisine müsaade etmedik. Durak beyefendinin buyurdıkları Erzurum mevkii müstahkeminin lağvi, dediler. Belki müstahkeminin lağvi Erzurum kalesini hiç bir zaman lağvedemeyiz. Her zaman Erzurum kalesi bizim kale-mizdir. Yalnız oradaki seyyaer teşkilât kaleye mer-

but. Muharip kıtaatı tenzil ettik. Bu suretle nerede, bir tarafta bir şey kalmış ise bunları tevhid ediyoruz, tenkis ediyoruz. Umumi olarak arz edeceğim bunlardır. Böyle muharebe zamanlarında, muharebenin şiddetli bir zamanında, bu gün, her ihtimale karşı, düşmanla muharebeye başlayabileceğimiz bir zamanda, makineyi birdenbire durduracak sarsıntılar doğru değildir. (Teşkilâtın iktisad edelim sadaları)

İktisad ve tasarruf; Efendiler; arz edeyim. Bu günkü ordumuzun mevcudunu ve karşıdaki düşmanın mevcudunu nazarı dikkate alırsanız, bu iki ordu için sarfedilen parayı düşünürseniz, biz düşmanın onda birinden daha az sarfediyoruz. Yani bu vesailerle müsbetdir. Tasarrufun azamisini yapıyoruz. Hamdolsun teşekkür olunurki milletimiz çok gayyur ve fedakâr. Onların hizmetleriyle ve gayretleriyle meydana gelmiştir. Eğer biz bunun topunu, tüfenkini, cephanesini para verip alsaydık, bu seneki bütçe kâfi gelmezdi. Bunların hepsini tasarrufla şuradan buradan çıkarmak suretile yapıp temin ediyoruz. Dört buçuk kuruşa buğday hesap edilmiş. Bu gün tüccar 8-10 kuruşa alıyor. Azami miktarda tasarruf, nerede mümkün ise orada yapılıyor. Fakat böyle makineyi durduracak vasi mikyasta tasarrufata ne biz, ne de onlar girişebilir. Oraya azveriyoruz, buraya çok veriyoruz, bu suretle asgari bütçeyi idame etmek istiyoruz. Bu gün vasi mikyasta bir şey teklif etmiye, zannetmemki, Meclisi Alinez de muvafakat etsin. Umumi hususattan arz edeceğim bunlardan ibarettir.

Arkadaşlarımızdan söz almış olanların sualleri bu umumi sözlerimde cevabsız kalmıştır. Müsaade buyursanız müzakereye devam edelim. Arzu ederseniz maddelere geçelim.

SALİH EFENDİ (Erzurum) — Efendim, ben-denizin hafî celseye ait mühim bir tahririmi vardır. Şimdi okunsun cevap verin efendim.

(Erzurum Mebusu Salih Beyin dışarıya esliha ve mühimmat almak üzere giden şahıslar ve yapılan siparişlerle ilgili tahriri okundu.)

KÂZİM PAŞA (Müdafaai Milliye Vekili) (Karesi) — Kaymakam Cemal ve Refet beyler doğrudan doğruya Fransaya gitmişlerdi. Bunların alacakları şeyler; makineli tüfek, top, tüfek. Velahasıl büyük mikyasta eslihai harbiye. Ta bu ilk zamanda Fransızlar bize bazı şeyler vereceklerini vadedmişlerdi. Hükümet onun için bu adamlara bir miktar para vererek oraya göndermiş, bunlar da bu eşyaları mübayaa etmek için paraları bankaya yatırmışlar. Hükümet de zaten bu paraları onların ellerine değil, bankaya ver-

di ve orada Fransız Hükümeti vasıtasıyla ne gibi şeyler mübayaa edilecekse alın gönderin demiş. Fakat bunlara verilen bu siparişin haricinde yine Hükümet ayrıca bir miktar tüfek için diğer bir nama, ki bu Cemal ve Refet beyler işinden gayri diğer bir nama, bundan gayri bir nama 400 bin lira para verdi.

OSMAN BEY (Kayseri) — Kimdir bu adam?

SALİH EFENDİ (Erzurum) — Bulgur Palasta Habib Bey.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — O evvelki iş. Bulgur Palastan evvel, İsmi bilmiyorum, belki Maliye Vekili sabıki Hasan Bey bilir. İsmi unuttum. Bir adam demiş ki «Ben size 20 bin tüfenk getireceğim. O adam vakti gelince taahhüdünü ifa etmemiş. İşte Bulgur Palas Habib Bey tekrar bir teklif yapıyor. Kendisi diyor ki, «Benim elimde 20 bin tüfenk var ve fiyatı şundan ibarettir. Ben bunu şu kadar zamanda size teslim ederim.» Bu Paristeki komisyona kendi vazifesi haricindeki şu teklifi yazdık. Çünkü böyle şey değil. Makineli tüfenk filan başka sipariş da var. Vaktinde veririz. Şu kadar zamanda size teslim etmezsem mukabil tazminat olarak 30 bin lira var. Bunu da bankaya yatırıyorum diyor. Bu şeraite baktık gayet müsait. Bir ay zarfında gönderecek. Göndermezse 30 bin lira mukabil teminatı vardır. Bunu alacağız ve aynı zamanda diğer tarafta da sipariş veririz. ve para akreditif olarak verilir. Yahutta göndermek filan değil. Bu bir tüccar sıfatıyla bize teklifte bulunuyor. Nitekim bize böyle teklif yapan günde 4-5 kişi çıkar. Tüfenk getireyim, top getireyim, her gün çıkar. Habib bey de bunlardan biridir. Biz bunların hiç birine karışmıyoruz. Aradan bir ay geçti. Bu, ne oldu efendiler? Efendim, vapur hareket etti, şu oldu bu oldu dedi ve daha bir hafta oyaladı. Bu cephane gelir dedik, biraz daha bekledik. Belki yola çıkmıştır, hazır.. Daha bir hafta müsaade edelim, gelmezse mukabil paraya vaziyet edeceğiz ve hakikaten bir hafta daha gelmedi. 30 bin liraya bizde vaziyet ettik ve bankadan aldık. Habib beye de bir şey vermedik. Habib bey de bunun üzerine bizi yine ümide bağladı. Zaramızda banka tahvili olarak kaldı. Mamafih diğer teşebbüsattan da geri kalmadık. Başka taraflardan da yine sipariş temin ettik. Sonra İstanbul'dan aldığımız haberlere nazaran Yunanlılara da böyle yapıyorlarmış. Yalnız Habib bey değil, ben Habib bey bunu yaptı diyemem. Kimsenin günahına giremem ve kati olarak söyleyemem. Çünkü böyle herkes yapabilir. İhtimal ki bu da böyle yapmıştır. Yunanlılara diyorlarkî; Anadoludan şu kadar tüfenk için siparışı vardır, 30 bin lira teminat da vardır. Buna 50 bin li-

ra verirseniz 30 bini bana kalır. 20 bini de gitmez. Bunu yapmış mı, yapmamış mı bilmiyorum. Fakat bunun gibi yapanların mevcut olduğunu söylüyorlar. Maddi bir vesika yoktur.

Diğer meseleye gelince: Cemal ve Refet Beyler meselesi. Bu zevat hakikaten 5-6 aydanberi bütün gayretile geceli gündüzlü gayret ederek, fedakârlık ederek kendilerine tevdi edilen vazifeyi ve verilen parayı sarfettiler ve istenilen malzemeyi getirdiler. Bu gün en son kafiləsi İskenderun'a çıkmıştır. Alabildiğimiz en ziyade muhtaç olduğumuz malzemedir. Onlar da cepheye geliyor. Habib Beyin yaptığı iş başka, Bu Cemal Beyin yaptığı iş başkadır.

(Salih Efendi takririnin.. An asıl İzmirli.. İlaahir fikrası okundu).

KÂZİM PAŞA (Devamla) — İkamei dava etmek için elimizde vesika olmak lazımdır. Öyle vesika yoktur. Ben bunu hukukşinas arkadaşlarımıza sordum. Dedim ki, böyle bir şey yaparsak bu hususta tahakkümat edebilirmiyiz diye sorduk.

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisarsahip) — Paşam 30 bin lirayı aldınız mı?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Aldık.

SALİH EFENDİ (Erzurum) — Ben hiyaneti vatanıyeiyi isbat edeceğim.

(Salih Efendinin takririnden okudu.)

KÂZİM PAŞA (Devamla) — O mahakime aittir. O orada halledilir. (Dört tahtelbahir iki nakliye gemisini..)

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim, arzettiğim gibi bize her gün işte nakliye gemisi, tahtelbahir getirelim diyorlar. Fakat iki nakliye gemisi için hazır paramız olsa gemiden daha mübrem ihtiyaçlarımız vardır. Buraya veremeyiz, 4 Tahtelbahir.. Bunlardan daha mübrem ihtiyaçlarımız da vardır. Müteaddit teklifler var. Bunların hepsini dinleriz. Bilhassa içinde şeraiti maliyeye nâfi teklifler varsa, yani 6 ay sonra parayı almak şartile öyle faydalı şeraiti maliyeyi tercih ediyoruz. Çünkü masraf bir 2 aya girince yetişmiyor. Bu teklifler de onlardan biridir. 4 Tahtelbahir elimizde olsa iyidir ve ucuz alsak iyidir. Gayet ucuz almak mümkün olsaydı bu epice bir para ediyor. Bize bedava tahtelbahir getirmeyi ve orada hizmet etmeyi de teklif eden vardır. Biz dedik ki, hemen gel. Senin maaşını veririz ve o adam geleceği günü yazıyor. Daha böyle bir takım teklifler de vardır. Sonra silah, cephane, mühimmatı harbiye umumî bir şeydir. Bizim bu gün cephaneye hamdolsun hiç ihtiyacımız yoktur. Sonra daha bir çok şeylere de ihtiyacımız yok-

tur. Böyle umumî şeyler için hafif şerait teklif eden bir zat kendisi ihtimal İzmit'i söylemiş. İzmit'te Mevki kumandanı, kendisine vakî olan müracaatı dinler ve bize yazar. Bu adam, der ki, ya bu şüphelidir yahut hakikaten iş yapacak gibidir. Ondan sonra İstanbul'dan biz tahkik ederiz. Bu adam, kiminle görüşüyor ve bu işi yapabilir mi; yapamaz mı? Bu arız ve amik tetkikattan sonra, yine işimize gelirse ve şerait hoşumuza giderse o vakit gönder bir adam deriz. Konturata akdedelim. O suretle bu zatın da İzmit'teki mevki kumandanına teklifatını mufassalen dermen etmek için haber gönderilmiş olması bu sebepten dolaydır.

SALİH EFENDİ (Erzurum) — Acaba Paşa Hazretleri, bu tahtelbahirler vaktile müracaatı zamanında gelseydi Samsun vukuatı olabilir mi idi?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim, malumu âliniz tahtelbahirler bir sahili temamlile muhafaza etmez. Düşman donanmasına karşı gider batırır. Fakat düşman donanması tahtelbahrin orada olduğunu bilirse onu hemen topa tutar batırır. Bu sahillerin 4 tahtelbahir ile muhafaza edeceğimize kanaatimiz olsa hemen bütün masarife tercihan onu yaparız. O vakit en mührem ihtiyaç bu olur. Meselâ biz sahillerimizi muhafazası için yeni tedabir ittihaz ediyoruz. Bize tahtelbahir teklif eden var. Biz de gelin demişizdir. Sonra faraza sahillere gelen düşman gemilerine tecavüz ediyor. Halbuki biz zarar görmeyecek diğer vesaiti temine çalışıyoruz. Nitekim, geçenlerde bir iki tayyaremiz Kara denizde düşman donanmasına gidip bir iki bomba attılar. Ve zarar verdiler. O daha faydalı geliyor. Yoksa 4 tahtelbahir değil 10 tane lazımdır. Yani bize zararı olmaz. Yalnız ortada para ve iktisad meselesi vardır.

SALİH EFENDİ (Erzurum) — Yalnız temenni ederim ki, bulgur palasın malına vazyed etmememizi..

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim; arkadaşlarımızın bazı sualleri vardı. Arkadaşlarımıza vereceğim cevaplar arasında birisi de bu idi. Ziya Hurşit Beyefendinin beyanatı ki.. aittir. Yani arzettiğim umumî izahatım da mevcuttur. Ayrıca cevap arzına ihtiyaç kalmıyor zannederim. Ziya Hurşit Beyefendi, mütevazın kuvvetleri tevhit etmekle daha az uzuv ve daha büyük cüz'ü tamlar vücude getirmek mümkünmüdür, değilmidir diye sual buyurdular. Ona umumî izahatım meyanında cevap verdim.

Dursun Beyefendinin bazı beyanatı vardır. Bu beyanatında Müvazeneî Maliye Encümeni Müdafaai Milliye bütçesini tevzin ettiği esnada, birincisinde

102, ikincisinde 54 milyon olarak tevzin ediyor. Bu kadar farktan mütehayyir olduklarını gördüm. Bunu zaten arz etmiştim, ki Müdafaa-i Milliye, kanunlarımızın istinat ettiği teşkilâtı esasıyeyi nazarı dikkate alarak kadroyu dolduracağına göre, bir bütçe yapmıştır ki, o vakit bu günkü 54 milyon 102 milyon olabilir. Binbaşı, Kaymakam, efrat ilâve ettiler. Yani mevcut kanunların istinad ettiği kadro miktarı tespit edilmiştir. Bu mübâyenet bundan dolaydır. Müvazene-i maliye encümeni ve tetkik heyeti bunu bırakmıştır. Yalnız mevcut üzerinde miktarları tespit etmiştir. Sebebi budur.

Sonra Dursun beyefendi develerden bahsettiler. Bu develer hakkında şimdiye kadar topladığımız malumatı arz edeyim. Amasya'dan, Samsun'dan devairi aîdesinden hatıra olarak bu kadar bir malumat alabildik. Mamafih Amasya ve Samsun'a yazılan telgraf-lara daha cevap gelmemiştir. Yalnız bizim dairede mevcut olan ve bu develer hakkında geçmiş olan kuyudat ve muameleleri arz ediyorum.

Oradan gelecek cevap Heyeti celilenizi daha ziyade tatmin edecek vaziyet de ise onu da arz ederim. (Amasya İstiklâl Mahkemesince..) (Develer hakkındaki notlarını okudu).

Efendim; şimdi anlaşıldığına göre Aleksandros'a ait 82 deve varmış. Bunlara Hükümet vaziyet etmiş, ciheti askeriye değil, Amasya istiklâl mahkemesi 13 Kânunuevvel 1337 tarih ve 967 numaralı telgraf üzerine bunları serbest bırakmış. Bunu Müdafaa-i Milliyyeye bildiren Çorum mutasarrıfıdır. Buradan, yani Müdafaa-i Çorum mutasarrıfına sormuşlar. Orada deve var, cepheye göndermek istiyoruz. Demişki burada vardır. Bu 18 Şubat 1337 de İstiklâl mahkemesince serbest bırakılmıştı. Bizce cereyan eden muamele budur. İhtimal orada bulunan arkadaşlarımız bu hususta daha fazla malumat verirler. Sonra cephe hayvan istemiş, bize deve, at, araba verin; vesaire nakliye vesaiti gönderin demiş. Bu hayvan ihtiyacı üzerine..

HASAN BEY (Trabzon) — Acaba mahkeme tarafından hiyaneti vataniye ile idam edilen Aleksandros'a bu develer ait olmadığını bittahkik anlayarak sahibi aslisine iade şeklinde mi olmuştur, yoksa Aleksandros'a ait olduğu sabit olduğu halde Amasya İstiklâl Mahkemesi bu develeri serbest mi bırakıyor? Müphem kalıyor tenvir edilsin..

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Müsaade buyurun, bunu bize mutasarrıf yazıyor ve öyle anlaşılıyor ki mahalli mutasarrıfı bu işe vaziyettir ve istiklâl mah-

kemesile aralarında bir işâr ve istişare olmuştur ki bize ya bunları serbest bırakın veyahut vaziyet edin diyor. Bizim dairenin muttali olduğu mesele budur. Sebebi; bu deve ve vesaiti nakliye istenildiği zaman oranın mutasarrıfının bize yazdığı bir tezkeresi üzerine bir telgrafta, emir buyurduğunuz 82 deveyi serbest bıraktım diyor.

BİR MEBUS BEY — Neresi yazmış?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Amasya İstiklâl Mahkemesi Reisi.. İhtimal ora mebusları bu hususta daha fazla izahat verirler ve tenvir ederler. (Aleksandros'a ait..) (Develer hakkında okudu.)

Bizim bundan hiç bir malumatımız yoktur. İstiklâl Mahkemesi develeri teslim ediniz diyor ve develer teslim ediliyor. Hükümeti mahalliye zaten vesaiti nakliyyeye vaziyet etmez. Ciheti askeriye vaziyet etmez. Envali metruküye, bu, mülkiye yedile olur (Develer okudu.) (Cephe..)

Şimdi burada 76'ya indi. Çorum İstiklâl Mahkemesi bu develeri sahipsiz olarak gösteriyor. Bir defa İstiklâl Mahkemesi bunları sahibine iade edin demiş. Ondan sonra, müruru zamanla Çorum menzil müfettişi bu devleri sahipsiz anlamış. İhtimal o zaman idam mı edilmiş bilmiyorum. Aleksandros'a ait 76 deve imiş ve eşkal defterleriyle celbedilmiş ve cepheye sevkedilmiş. Yani oradan Aleksandros'a ait gelen develerden gelen develer, eşkal defterleriyle beraber buraya gelmiş ve buradan cepheye sevkedilmiş (Kaç deve sesleri) 76 deveden elli dokuz deveye vaziyet edilmiş olduğunu bildiriyor.

MUSTAFA BEY (Dersim) — Yüz küsur devedir pašam.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Bizim dairede mevcut kuyudatta 82 deve diye bir macerası vardır. Fakat Müdafaa-i Milliye Vekâletinden hiç bir muamele geçmemiş. Şimdi buradaki arkadaşların beyanatı üzerine Amasya Mutasarrıfına ve Samsun hat kumandanına yazdım, ki bu Arif yedindeki develeri kendisi mi almıştır ve kaç devesi vardır ve ne zaman ve ne suretle tedarik etmiştir? Bunu tahkik edin ve bana bildirin dedim. Bunun cevabını daha almadım. Bu cevap alınca heyeti aliyeniz daha ziyade tenevvür eder ve bir netice hasıl olur. Yalnız mevcut olan kuyudat, Müdafaa-i Milliyyeden geçen muamelat budur. Yani bu develer hakkında mevcut olan malumat budur. Bu tabii kâfi değildir. Hatta beni de tenvir etmemiştir. (Emin Bey Canik'e hitaben) Yalnız Amasya İstiklâl Mahkemesine ait olan kısım için zatı âliniz heyeti celileyi tevir buyurun. Şimdilik kâfidir. Neticeyi tahki-

kat tabii tezahür edecektir. Bizde mevcut olan malumat budur.

REİS — Efendim, zaîi âliniz bu hususta izahat vermek istiyorsunuz. Aynı zamanda İhsan Bey de izahat vermek istiyor. Fakat Paşa Haziretleri izahatlarını ikmal etsinler de ondan sonra mı söylersiniz, yoksa.. (Şimdi izahat versin sadaları)

EMİN BEY (Canık) — Şimdi söyleyeyim efendim. Paşa Hazretleri henüz makamı âliniz bu mesele-ye vakıf olmamıştır. Bu meselede Aleksandros tevkif edildiği vakitte.. (İşitilmiyor, kürsüye çık sesleri)

REİS — Efendim, Paşa Haziretleri daha sözlerini ikmal etmediler. Bilahara İhsan Beyle ikiniz izahatınızı söylersiniz.

HASAN BEY (Trabzon) — Reis Bey, mesele daha hallolmadı. Paşa Haziretleri bu hususdaki malumatın kendilerini dahi tenvir etmediğini buyurdular. Birmeyen mesele için söylemeye hacet yoktur.

KÂZİM PAŞA (Müdafaai Milliye Vekili) (Karesi) — Pek iyi efendim, öyle ise izahatlarından sonra söyleyeyim.

EMİN BEY (Devamla) — Şimdi efendim, bu Aleksandros tevkif edildiği zaman (işitilmiyor, yüksek söyleyin sadaları) Aleksandros Pontüs meselesinden dolayı tevkif edilmişti. Tahkikat başladı. Bu esnada Çorum mutasarrıfından, mahkemeniz tarafından tevkif edilen Aleksandros'a ait develer vardır. Ne yaptılar dediler? Bittabi mahkeme serbestsin, dedi. Yani bu adam hakkında mahkemenin bir hükmü yoktur ve develere dair de bir dava yoktur. Develer hakkında mahkemenin alakası yoktur. Serbesttir dedik. Adamın vekili varsa istediği muameleyi yapsın. Develer hakkında mahkemenin noktai nazarı yoktur. İstedğini yapsın serbesttir, demiştik. Ondan sonra mahkeme muhakemesini yapmıştır. Gerek bu adamın, gerekse İstanbul'da eliyem firaren bulunan biraderinin idamına mahkememiz karar vermiştir. Mahkeme itiraz ettiği bir karar vardır, ki vicahi kararlarında müsaderelere kararı vermemiştir. Yalnız giyabi kararlarında hem idam kararı vermiştir, hemde bütün emval ve emlakinin müsaderesi kararını vermiştir. Demek oluyor ki biraderi hakkındaki karar üzerine biraderi ile müşterek olan bu develer mahkemenin kararı altına girmiştir. Paşa Hazretleri henüz daha - çünkü bendeniz Hüseyin beyle temas ettim. O da - böyle kararınız yoktur zannındadır. Mahkemenin kararını vermiyor. Mahkeme bu kararını biraderi ve dolayısıyla develer hakkında bu kararını verdikten sonra, biliyor ki bilmümlü emval ve eşyası satılıyor ve bunlar beytülmalın-

dir. Develer de nakliyat da istihdam olunuyor. Halbuki bilahara Dursun Beyin söylediklerine nazaran bu develer Arif Bey namında bir zatın eline geçmiş. Halbuki bendeniz burada itiraz etmiştim. Çünkü meselenin şekli arzettiğim gibidir. Buyurdular ki emir daha mahkeme kararını vermeden Çorum mutasarrıfının bunları sorması üzerine verilen emirdir. Fakat mahkeme kararını verdikten sonra dairei aidesini bunlarla alakadar farz ediyordu. Fakat alakadar olmadıklarını şimdi anlıyoruz ve bunlar temamlile Beytülmale aittir. (Bu develer ne kadardır sesleri)

Ne kadar olduklarını kaîi olarak bilmiyoruz. 160 diyorlar, 180 diyorlar, 200 diyorlar.

KÂZİM PAŞA (Müdafaai Milliye Vekili) (Karesi) — Mutasarrıfın yazdığı 82 dir.

HÜSEYİN AVNİ BEY (Erzurum) — Bilahara Çorum mutasarrıflığında tahkikat yapılmış mıdır? Soruyorum.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Evet yapılmıştır.

HASAN BEY (Trabzon) — Mesele şimdi anlaşıl-mıştır. Develer kabblecürüm Arif Beyin eline geçmiştir. Hükümden sonra develerin Arif Beyin elinde olduğu ve onun malı zannedildiği için Aleksandras ve biraderine ait emval ve müsaderesi lazım gelen eşyadan addedilmeyerek Arif Beyin elinde kalıyor ve Arif Bey de bunun üzerine bu develer üzerine su içmiş oluyor.

EMİN BEY (Canık) — Tabiidir efendim.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim, bunlardan 3 tanesi gelmiş ve cepheye gitmiştir.

İHSAN BEY (Cebelibereket) — Muhterem efendiler: Bir kaç gün evvelki cereyan eden bir celsei hafiyede mevzu bahsolmuştu. O zaman bir refiki muhterememiz - ki ifadesinin yanlış tekkikat üzerine olduğu bu gün tezahür ediyor - Arif Arslan namında bir zat Ankara İstiklâl Mahkemesine iki defa çağırılmış, burada görüşülmüş, Anlaşmış, uyuşulmuş, sonra Çorum'a bir telgraf çekilmiş, Denmiş ki: Aleksandros namında bir adamın develeri vardır. Bu develeri Arif Arslan'a teslim edin ve teslim edilmiş. Bu halde yakayı unutamazsınız. Zira bendenizden ziyade heyeti celilenizi bu mesele teheyyüce düşürmüştür çünkü bir arkadaşınızın imalı sözler sarfından bendeniz ziyade sizlerin müteessir olacağınız tabiidir. Bunun üzerine ilk lazım gelen müdafaatta bulunduktan sonra, ilk işimiz Çorum Mutasarrıfı sabıkına bir telgraf çekmek oldu. Dedik ki, size bir şifre gelmiş bu şifrede Aleksandros'a aite develer Arif Beye teslim edilsin denmiş. Böyle bir şifre size geldi mi? Ve geldi ise

hangi makamdan gelmiştir? Ve tarihi, metni nedir? Bildiriniz diye bir telgraf çekdik. Bu telgrafı şimdi aradım, fakat üzerinde bulamadım. Fakat metni hatırımdadır. Cevabını da bazı arkadaşlarla beraber okuduk. Mutasarrıf diyorki; Aleksandros namında Amasya İstiklal mahkemesi tarafından idama mahkûm edilen ve emvaline haciz vaz edilen - yani burada Emin Beyefendiye bir noktada tenvir etmek istiyorum ki Mutasarrıf Beyden gelen telgrafta deniliyor ki «İdama mahkûm edilen ve emvaline haciz vaz edilen» Aleksandros'a ait burada deve bulunduğunu bize ihbar ettiler. Bunun üzerine biz de mahkemei müşarünileyha ile uzun uzadıya mühaberemiz céreyan etti diyor. Telgrafın metnine göre hükümden sonra haber almışlar ve ondan sonra haber göndermişler.

EMİN BEY (Canık) — Hayır, hayır.

İHSAN BEY (Devamla) — Telgrafın metnini zâti âliniz de okudunuz ya.

EMİN BEY (Canık) — Okudum, amma metin böyle değildir..

İHSAN BEY (Devamla) — Metni aradım. Fakat yanımda bulamadım. Ama, benim hatırımda kalan budur.

Sonra heyeti celilenize arz ederim. Bu herhalde tahkik edilecek bir meseledir. Sonra, uzun uzadıya yapılan muhabere neticesinde mahkemei müşarünileyha develerle alakası olmadığını bildirdi ve biz de develeri serbest bıraktık. Arif Arslan namında bir adamın ne ismi sebketmiş ve ne de ismi bizce malumdur, diyor. Sonra bir tarihte Müdafaa-i Milliye Vekâletinden bir şifre aldık, diyor. Bu şifrede bu develer müdafaa-i milliyeden soruluyor. 150 deve müdir, yüzü mütecaviz yüz elliye yakın deve maslûb ve mahkûm Aleksandros'a ait iken Arif Arslan namına birisi tarafından vaziyed edilmiş. Bu muamêle nasıl cerayan etmiştir bize bunu bildirin diye bir şifre ile «Müdafaa-i Milliye Vekâleti soruyor ve bu Müdafaa-i Milliye Vekâletinin şifresine biz de berveçhi maruz cevap veririz diyor. Yani size verdiğimiz cevap gibi, 48 deve idi. Amasya İstiklal Mahkemesine bildirdik. Mahkeme ile vukubulan muhabere neticesinde mahkemenin develerle alakası olmadığını anladık ve serbest bıraktıklarını anladık, dedik.

BİR MEBUS BEY — 48 mi dediniz?

İHSAN BEY (Devamla) — Ya 48 veyahut 58 dir. Yani bunu arzdan maksadım, bir kerre daha Ankara İstiklal Mahkemesinin bu develerle alakadar olmadığını heyeti celilenize arz etmektir.

REİS — Efendim anlaşılıyor ki bu develer hakkında.. (Mustafa Bey izahat versin sadaları)

MUSTAFA BEY (Dersim) — Beyler esasen Aleksandros'un işlerine bakan Arif Arslan'dır ve onunla da gece gündüz oturan yine budur. Şimdi de defterleri yoklayınız. Aleksandros'un kendi malı olarak 10-15 bin liralık malı vardır. Hatta bu develer.. Bu develer Alacada Dere fabrika zade Ateş Oğlanın develeridir ve bunların takımlarına da ahali 2 000 liraya kadar taliptir. Bunlar nerededir, nereye gitmiş? Bendeniz burada ihbar ettim. Merkez ordusu kumandanına da ihbar ettim. Hatta bu ihbar üzerine merkez ordusu develeri alıp kaçtığından dolayı gerek mahkeme ve gerek ordu mahkûm ederek bir zabıta taredetti. Develerin yalnız 52'si Çorum'a geliyor. Burası emir veriyor, amma Müdafaa-i Milliye develerin Aleksandros'un veya başkasının olduğunu bilmiyor. Menzil müfettişliğine emir veriyor, ki oradaki cephaneleri behemehal ilk vasıta ile gönderiniz. Menzil müfettişliği de 52 deveyi buraya gönderiyor. Develer de buradan cepheye gidiyor. Develerin üst tarafı da bugün Arif Arslan Beyin nezdindedir. İsterseniz Paşa Hazretleri vaziyed etsin. Bendeniz Aleksandros'un deveçilerini getirayim. Bu develer nerede kalmıştır. Hükümette mi kalmış, ihtimal o zaman başkaları mı kaçırdı? O zaman develer sahipsiz kaldı ve yahut uçmuş mu? Forbaya mı girmiş? Ne olursa olsun. Onun için deveçilerini getirteyim. Kaç deve cepheye gitmiştir ve on sekiz deve buraya gelmiş uyuz olmuş ölmüştür. O öyle gitmiştir. Üst tarafı da alan adamın yanında kalmıştır. Bendeniz Paşa Hazretlerine deveçilerin isimlerini vereyim. tahkikat yapsınlar, mesele hallolsun.

SALİH EFENDİ (Erzurum) — Reis bey müsaa-de buyurulur mu? Bu mesele de gayet mühim bir şey arz edeceğim. Bu develer için bundan iki ay evvel 6 bin lira nakliye için bu Arif Arslan'a para veriliyor. O halde demek ki, bu para da ahârın devesini işlettiği için Hükümeti dolandırarak para almış oluyor. Bu adam ahâr bir adamın hem devesine vaziyed ediyor, hem de hükümeti dolandırıyor.

KÂZİM PAŞA (Müdafaa-i Milliye Vekili) (Karesi) — Efendim; Mustafa Beyin verdiği izahata göre, ciheti askeriyeye, muttali olduğu halde kendisine Hükümet tarafından ücretli nakliye veriliyor. Doğrudan doğruya biz bir şey almıyoruz. Hükümetin gönderdiği develeri biz alıyoruz. Şimdi bu Arif Arslan'a ait olup ciheti askeriyenin elinde para ile çalışan bazı develer varmış ve bu develerin - arkadaşlarımızın rivayetine göre - beytülmale ait olması lazım gelirmiş. Acaba bu develer kanunen beytülmale mi aittir, yoksa yine

Arif Arslan'ın mıdır? Bunu burada tefrik etmek mümkün değildir. Ben mahalline mutasarrıfa yazdım. Bu Arif Arslan'ın elindeki develer kimindir ve eline ne suretle gelmiş olduğunu sordum. Tabii neticeyi alınca kendim tedkik edeceğim. Hukuk müşavirliğine evrakı verip tedkik ettireceğim.

RİFAT BEY (Kayseri) — Hukuk müşavirine lüzum yoktur. Emir vereceksiniz. Hırsız, bu herif. Sâriktir, bu herif. Emir verin gelsin bu adam.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Bu işe vakıf olan, muttali olan arkadaşlarımız malumatlarını beyan ederler. Kanunen, hukuken bu adamın elinden develer alınmak iktiza ederse develer alınır. O develer bizimdir, alın dersiniz. Derhal alınırsa, kendi kendinize ne suretle aldınız diye arkadaşlar hakkıyla muaheze ederler. Eğer bu işin burada hal ve tespiti arzu olunuyorsa şimdi hüküm verin. Şimdi karar verin, şimdi mutasarrıfa telgraf yazayım ve maalmemnukiye getireyim.

OSMAN BEY (Kayseri) — Develerle beraber gelsin.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Burada böyle mesailin halli mümkün değildir.

DR. MAZHAR BEY (Aydın) — Bu adam çalmakta gayet usta bir adam.

OSMAN BEY (Kayseri) — Bu adam şimdiye kadar 30-40 bin lira para almıştır, buna meydan vermemek lazımdır.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Tahkik ederiz, ona göre muamele yaparız. Şüphesiz ben arzu eder miyim ki bize ait olan deveyi para ile çalıştırsın? Nasıl olur? Muameleye göre cezasını veririz. Müsaade ederseniz efendim, cevaplarıma devam edeyim. (Devam sesleri) Oradan gelecek cevap üzerine Meclisi Aliye yine netice hakkında malumat arz edeceğim.

OSMAN BEY (Kayseri) — Deve meselesi hallolmamıştır.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Bu bizim ise, tabii bizim develer.

OSMAN BEY (Kayseri) — 10 bin 15 bin liralık malı vardır. Paşa Haziretleri.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim, Dursun Beyefendinin bu deve meselesinden gayri buyurdıkları bir keyfiyet vardır. Ordunun şimdiye kadar bir faidei ameliye temin etmemiş olduğunu beyan ettiler. Bunun üzerinde fazla söz zait olur. Bendeniz zannediyorum ki, Ordumuz faidei ameliye temin etmiştir. Eğer bundan maksadları düşmanı atmaksa inşallah bu da yakında olur. Fakat faidei ameliye - ki düşmanı da durdurmak bir faidei ameliyedir - düşmanın

karşısında bulunmak ve onun önünde görünmek bir faidei ameliyedir.

Mazhar Beyin beyanâtı da sureti umumiyede bazı teşkilatın lâğvine ve bazısının azaltılmasına taalluk ediyor. Bunun hakkında evvelce arzettiğim gibi, azaltık. Sureti umumiyede lağv hususundaki noktâi nazarımı da arzettim. Yalnız Adana'ya müteaddit mübayaâ komisyonlarının ve diğer mahallerde müteaddit teşkilatın bulduklarını söylediler. Mübayaâ komisyonları Mersin'de falan kalmamıştır. Kâmilen lağvedilmiştir. Mevki kumandanlıkları, havali kumandanlıkları kâmilen lağvedilmiştir. Yalnız havali kumandanlığı mevcuttur ve karargâhı da, geçen gün arzettiğim gibi, 6 zabitten ibarettir. Erkânî harbiyesi de, falan da alınmıştır. Mübayaâ komisyonları yalnız merkezde temerküz ettirilmiştir ve merkezin erzak mübayaası için de daha sâlim olmak ve daha ucuz alabilmek için Levazım dairesinin değil, doğrudan doğruya Valinin tahtı riyasetinde Maliye Vekâletinden, İktisat Vekâletinden ve Levazımdan birer zat olmak üzere, bir komisyon teşkil ettik ve bu komisyon yapacağı mübayaatta daha ucuz alabileceği ve bu mübayaatın daha nâfi olabileceği tasavvur edilmiştir. Memleket dahilinde, malumu âilileri olduğu veçhile, memurini mülkiyenin tahtı riyasetinde teşkil edilmiştir. Hatta memleketlerini tanıyan bazı arkadaşlarımız da bunları teftiş etsin. Fevkâlade bir gadirlik yapılmasın diye kendilerine rica edilmiştir. Bu suretle biz askeri teşkilât ile yapılan şeyleri zabitanın tasarruf etmek, mübayaatan tasarruf etmek için ve bu maksatla hemen çoğunu lağvedip bunları muhtelif komisyonlar vasıtasile tedarike çalışıyoruz.

Müteahhitlik meselesi, kı Durak Beyefendinin şuallerine cevap esnasında arzedeceğim.

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisarısahip) — Mazhar Beyin bahsettiği Söke meselesi de mühimdir.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Söke meselesi de vardır. Müteahhit meselesi vardı.

Mazhar Beyefendi Zeytin yağlarımız orada külliyyetli miktarda bulunduğundan bahsettiler. Filhakika Zeytin yağları vardır. Bu Zeytin yağları hakkında tarihini hatırlamıyorum. Fakat burada kaydı vardır. Bir hayli zaman evvel ve hatta ben daha M. M. Vekâletine geldiğim ilk sıralarında, ilk anlarında külliyyetli miktarda Zeytin yağı mevcut olduğunu ve bunu maliyeye devredip satalım demiştik ve maliyeye devredildi. Fakat mahallinden alacak zuhur etmedi zannediyorum ve müsait fiat da verilmedi. Bunun için

Maliye bunları satamadı. Bundan biz cebhe için 100 bin kilo aldıktan sonra, 10 bin kilo daha istedik. Onu da cepheye alıp sevketmiştir. Elyevm orada mevcut yağlar ciheti maliyerin elinde satılmaya arz edilen bir maldır.

DOKTOR MAZHAR BEY (Aydın) — Zehair de vardır.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Evet Zehair de vardır. Zehair de aynı şekilde, vesaiti nakliye gayet az bulunduğu için, Konya'dan 6.5 kuruşa mal olan buğday o cihetdeki cepheye 10 - 15 kuruşa mal olur. Onun için ondan müsteğniyiz. Memleket dahilinde zehaire miktarı az ve pahalı olduğu için onu büsbütün elden çıkarmayalım. yalnız Konya menabinden iase ederiz. dedik. Sonra büsbütün kıtlık derecesine maruz kalacağımızı düşündük. Bunları sırf bu noktai nazardan Maliyeye devredip sattırmayı muvafık görmedik. Sahile indiriyoruz ve sahilde daha fazla mal olduğu halde hasat mahsülü alınincaya kadar sahile indirip fiatlı...

DR. MAZHAR BEY (Aydın) — Bunların sevki için neye emir verilmiştir? Hükümet bundan haberdar idi.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Şimdi Söke'nin ve Kuşadası'nın İtalyanlar tarafından tahliye edileceğini, ki bu mesele Müdafaa-i Milliye Vekâletine aittir. Tabii Heyeti Vekileye dahiliz. Hariciye Vekâleti bu hususta cereyan eden muhaberata daha ziyade vakıftır. O mahallerin tahliye edileceklerini ve bize cemile olmak üzere, yani topraklarımızda gözleri olmadığını ve oradan çekileceğini Celâlettin Bey vasıtasile Heyeti Vekileye bildirmişlerdi. İtalyanlar yazmamış idi. Bu meselenin esaslı olduğunu anlamağa vakit kalmadın ve maamifih o esnada tahliye edileceği düşünülerek tedabir ittihazı Erkânı Harbiye-i Umumiyece tevessül etmesi için cepheye emir verilmişti. Erkânı Harbiyece de bize yarayacak olan şeylerin nakilleri için...

DR. MAZHAR BEY (Aydın) — Yalnız zabitan ailelerinin nakilleri için emir verilmişti Paşa Hazretleri.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Evet, zabitan aileleri ve ahali ailesi ve orada duramayanların hepsi şüphesiz giderler ve elbette ki ailelerin tehlikede olan ailelerin tercihan nakli de zaruridir.

DR. MAZHAR BEY (Aydın) — Bundan mak-sadım işgalin vuku bulacağını ve tehlikenin hissedilmiş olduğunu hatırlatmak lazımdı.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Hatta benim ailem de Kuşadası'nda idi. Ben aileme geliniz demedim. Ailem Yunanlılar gelmezden iki gün evvel çıktılar ve ben o zamana kadar kendilerine bir şey yazmadım ve düşündüm ki bu bir aksulamel hasil ederek bir heyecan tevlid etmesin. Validem ve pederim tehlikeyi görünce çıkarlar dedim ve nitekim, hamdolsun, öyle olmuştur. Bu esnada tahliyeciyi erkânı harbiyenin haber aldığı zaman mümkün olduğu kadar nakledilebilecek şeyler nakledildi. Edilemeyenler maatteessüf...

DR. MAZHAR BEY (Aydın) — Hiçbir şey nakledilemedi. Hatta bir iğne bile.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Sonra...

MUSTAFA SABRİ EFENDİ (Siirt) — Oradaki levazım orduya sarfedilemez mi idi?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim nakliyat müşküldü. (Maliye sataydı sadaları) Tabii ve şüphesiz maliye de satamamıştır.

Sonra Mücceliyeti Askeriye Vergisi Kanununun hüsnü tatbik edilmediğinden bahis buyruldu. Mücceliyeti Askeriye Vergisinin ziraatçılar hakkındaki kısmı...

Filhakika bu kanunda anlaşılmiyan bir cihet vardı ve bunu bendeniz daha iki ay evvel Meclisi Âliye tefsir için arzetmiştim. Çünkü bir çok halk bir çok arazi ettikleri halde bize müracaat ediyorlar ve biz ekiyoruz, fakat bizi tecil etmiyorsunuz diyorlardı. Filhakika bunların tecili lâzımdır. Fakat bir taraftan da bazıları kendisinin hiç arazisi, zahiresi olmadığı ve çalışmadığı halde vasi arazisi olanlara müracaat ederek, beni askerlikten kurtar diye üzerine 200 dönüm kaydettiriyordu. Bendeniz bu suretle tevellüt edecek zararları düşündüm ve bu mesuliyetin derecesini nazarı dikkate aldım ve bu hale bu mesuliyetin yüküne doğrusu tahammül edemedim. Çünkü, yarın bu adamın ziraati yoktur. Nasıl oldu da tecil edildi diyecekler. Onun için, daha evvel Meclisi Âliye müracaat ederek dedim, ki Meclisi Âli bu noktayı tefsir etsin. Bu tecil araziye sahip olana mı aittir? Yoksa araziye zeredene mi aittir? Bu tefsir Meclisi Âlide bir buçuk aydan beri duruyor. Hatta bazı arkadaşlarımdan da bunun bir an evvel çıkarılmasını rica ettim. Tabii bu meseleyi Meclisi Âli acele olarak müzekere eder ve çıkarırsa mesele de çabuk hallolur.

YASİN BEY (Gaziantep) — Paşa Hazretleri, ahzı askerler bu mücceliyet için efradı mezuneyi kabul etmiyorlar. Kıtaat firisini değil, bankaya kalmışları da kabul etmiyor. Şu halde bundan 1296 te-

vellütlüler mi istifade edecek? Meselâ 1305 li, 1306 lı ve 1310 lu efraddan 200 dönümü olanlar müracaat ediyor ve şeraiti teciliyeyi haiz olduğu halde terhis edilmiyor.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Firari olmazsa onları kabul eder.

YASİN BEY (Gaziantep) — Etmiyor Paşa Hazretleri ve etmemiştir.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — O zaman 200 dönümü olan herkes kurtulur.

ABDULLAH EFENDİ (İzmit) — Burada bir sual soracağım : Bu tefsiri taşraya siz mi gönderdiniz? Bu mesele hakkında etraftan almış olduğum haber; 200 dönüm arazi zereden kimseler için müecceleyet varmış ve siz buradan bir emir vermişsiniz. ki kanun varken, araziye batapu mutasarrıf olanlar müecceldir diye.. Bunun aslı var mıdır? Çünkü kanunda tapu kaydı yoktur. Fakat arazinin derecesini bilmek lâzımdır.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Bu mesele Ziraat Encümeninde Müdafaai Milliye Encümeni ile beraber görüşüldü ve yine bir karara raptedilemedi ve mesele Meclisi Âlidedir. Biz de bu cihetin Meclisi Âliden tefsirini istedik. Müecceleyeti askeriye vergisi kanunundaki 200 dönümü, 200 dönüm eken müeccel bulunuyor diye düşünerek o suretle kabul ettik ve kanunu yaparken hepimiz bulunduk. Ben de onu o ciheti tercih etmeği arzu ederdim.

ABDULLAH EFENDİ (İzmit) — Sualim o değil, tefsiri siz mi verdiniz?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — 200 dönüm eken ister malı olsun, ister olmasın müecceleyet kanunundaki bu meseleyi tefsir etmek lâzım gelir.

Sonra Mazhar Beyin beyanatları arasında İbranosyan'a ait bir Turan vapuru meselesi var. Mazhar Bey bu vapur işine içindeki adamlar şunu yapmış, bunu yapmış diyorlar. Bu İbranosyanlara ait Turan vapuru bizim sahilimize geldiği zaman liman reisi tarafından tutuluyor. Maliye Vekâleti bu maliyenindir diyor, emvali metrukenindir diyor. Vekilleri de müracaat ediyor ve diyorlar ki bu bizim hakkımızdır, hukuku veresedendir ve sairedir. - şudur budur. Daha bir takım sahibler de zuhur etmiş. Neticede meseleyi Şeriye Vekâletine tevdi etmişler. Bizdeki son kayıt - şimdi hala bu vapur şeriye vekâleti emrindedir. Yani Turan vapurunu sahillerimize geldiği zaman ilk defa zaptetmişiz ve ondan sonra Maliyeye devredilmiş.

DR. MAZHAR BEY (Aydın) — Maliyeye devredilinceye kadar bir sene geçti.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Bu muamelenin tarihleri falan da vardır. Arzu buyurulursa arzederim. Sonra bu vapurun kapıları falan da satılmış imiş. Bu vapur elan harap bir halde iskelede, sahilde duruyor ve onun adamları da şuşunu busunu alıp alıp satıyorlar.

Durak Beyefendinin beyanatlarına cevap verirken; yine sureti umumiyede diğer arkadaşlarımızın teşkilat hakkındaki suallerine verdiğim cevabı tekrar etmek lâzım gelir. Yalnız bu ciheti uzun uzadıya arzettiyeceğim. Şu kadar söyleyeyim ki; teşkilatı umumiyenin böyle birden bire makineyi bozacak ve durduracak bir şekilde tenkisi doğru olmadığı kanaatindeyim.

Şark cephesinin lüzumsuzluğundan bahis buyurdular. Bendeniz Erkânı Harbiyeyi Umumiye Reisi Vekili sıfatile arz ediyorum ki, hala şark cephesi yeniden teşkil edilmiş değildir. Eskiden esasen bu teşkilat mevcuttur. Fakat bu cephe teşkilatından bahsetmekle şark cephesi teşkilatının lağvını murad ediyorlar zannederim. Bu da bu zamanda, bu sırada ve daha orada bir ermeni tehlikesi varken - esasen oradaki kışaati askeriyeyi aımtışlar - bir de teşkilatı lağvetmek hiç doğru değildir. Şark cephesi yoktur, teşkilat kalktı diye ermeniler yeniden başlarını kaldırırlar ve sonra yeniden yeniye kuvvet sevki zaruretinde kalırız.

M. DURAK BEY (Erzurum) — Müsaade buyrulur mu Reis Bey: ruhlu bir mesele üzerinde bulunuyoruz. Bir şey arz edeyim. Bendeniz teşkilatın lağvı taraftarı değilim. Eğer biz böyle teşkilat ile düşmanlarımızı aldatmak istiyorsak, hayır biz aldanyoruz. Oradaki ermeniler de ve diğerleri de orada başka kuvvetlerin mevcut olup olmadığını sizden yani zatı âlinizden ve bendenizden daha iyi biliyorlar paşa hazretleri. Bunlar beyhudedir ve söylediğiniz söz bendenizin maruzatıma cevap değildir. Bir cephe teşkilatı cephenin yüksekliği ile olur. Bir iki kolardu varsa...

REİS — Durak Bey, bu sual değildir bu mütaleadır efendim.

M. DURAK BEY (Erzurum) — Peki öyle ise söylemekten vazgeçtim. (Devam sesleri)

REİS — Buyurun.

M. DURAK BEY (Devamla) — İzah ediyorum efendim. Bana cevap veriyorlar, ki teşkilata lüzum vardır. Lüzum nedir? Lüzum Reis Beyefendi, bu teşkilatın mevcudiyetile olur. Eğer orada üç dört kolordu varsa cephe teşkilatını kabul etmek zaruridir. Halbuki ben diyorum ki, orada bir fırkamız vardır ve

onun için burada bir cephe tesis etmek nedir? Bunu düşmanımız da biliyor, dostumuz da biliyor. Orada cephe teşkilatı böyle iken, bu kadar masraftan maksat nedir? Bu, mühim bir meseledir. Soruyorum, bu sual deyil midir rica ederim?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim masrafı yapan oradaki kuvvettir. Cephe karargâhı masrafı yapmaz ve bu buyurduğunuz gibi, bu cephenin gerisinde daha bir takım teşkilat vardır.

M. DURAK BEY (Erzurum) — Gerideki teşkilat (P) teşkilatından başka bir şey deyildir.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — O teşkilat mülğadır efendim. Böyle (P - H) teşkilatı yoktur efendim.

Sonra efendim, Durak Beyefendi müteahhitlerle, müteahhitler vasıtasile işlerin daha ziyade görülmesi taraftarı olduklarını beyan ettiler. Bendeniz bu fikre tamamilen iştirak ederim. Mütahhitlerle yaptığımız mübayaat hakikaten daha ucuz ve daha nâfi oluyor. Fakat ordunun kısmı küllisi olan cephe için mütaahhit bulmak mümkün olamıyor. Cephede taahhüt etmeğe kimse zuhur etmiyor, geriler için zuhur ediyor. Fakat onlar da bugünlerde azalmıştır. Zira bazı esbap dolayisile parasını alamıyor ve diyor ki; ben mübayaaya suretile alırım ve o suretle veririm. Bütün bu müşkilata rağmen, hatta memleket haricinden getirttiğimiz otomobiller ve buna mümâsil mübayaat, mütaahhit suretile temin ediliyor. Binaenaleyh bu fikirlerine tamamen iştirak ederim.

Sonra cephe zam kanununa...

ABDULLAH EFENDİ (İzmit) — Reis Bey Hakan'ın (1) sözünden hatibin sözü işidilmiyor. Kahvehaneye döndürdünüz yahu.

YAHYA GALİB BEY (Kırşehir) — Sözü geri al. Burası kahvehane değil, Meclistir. Hoca Efendi, sözünüzü geri alınız.

ABDULLAH EFENDİ (İzmit) — Burada hatibin sözünden başka söz çıkmaz, red ederim, sizin sözünüzü. Hatibin sözü işidilmez oldu. Bu söz zâtî âlinize hitaptır. Kahvehaneye benzetmeyiniz diyorum. Kahvehane demiyorum. Efendim oradan kalktım, yakın diye buraya geldim yine işitemiyorum. Allah birdir işitemiyoruz. Arkadaşlarım söylesin ben burada oturur muyum?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Durak Beyefendinin beyanatları arasında hariçteki paralarımız müphemiyet içinde dediğimden dolayı bu müphemiyeti

bir az muhtacı tanzih gördüklerini anladım. Buna dair lüzumu kadar geçende izahat verdiğimi zannedirim. Hariçteki işlerimize, yani Avrupa menabiiine hâkim değiliz. Lâkin hâkim değiliz diye, bütün ümitlerimizi kesmek de doğru değildir. Binaenaleyh biz yine oraya, buraya her türlü teşebbüsatta bulunuyoruz. Her türlü teklifatı kabul ediyoruz. Oradaki paralarımız hakikaten iyi yere mi sartedilmiştir, alınan mallar ucuz mu alınmıştır, pahalı mı alınmıştır? Tedkik ediliyor. Son zamanlar bazıları neticelenmiştir. Bu da mahallî hükümetin adaletinden midir, yoksa ihdas ettikleri müşkülattan mıdır, bilmem vesait bulunamamasından mıdır, ne gibi esbaptandır; bunlar burada anlaşılacak bir keyfiyet değildir. Bunun için müphemdir. Buyurdukları gibi hakikaten bir yolsuzluk vuku bulmuş ise, bunu zaten anlamıya azmü cezm etmişizdir. Böyle bir sui istimal varsa bunu anlamak istemiyecek bir viedan yoktur ve bu kadar yolsuzluk vaki olmuş ise bunu herhalde tecziye edeceğimiz tabiidir. Benden evvel olmuş diyemem. Benim zamanımda olsun, benden evvel olsun memleketin zararına vuku bulan herhangi bir işi tekib etmek te mebus ta olsam, vekilde olsam vazifemdir ve bütün arkadaşlarımın da vazifei viedaniyesidir. Maruzatım bundan ibarettir. (Suallerimiz var sadaları)

ABDULLAH EFENDİ (İzmit) — Şimdi Paşa Hazretleri sual soracağım. Muvazenei Maliye Encümeni cepheyi daha ziyade hakkiye etmek üzere bütçeyi bize veriniz beş milyon lira tasarruf edeceğiz buyurmuşlardı. Zâtî âliniz de buyuruyorsunuz ki, bunu indirmek olmaz. Bunu tenzil etmek olmaz. Şimdi dört beş ay sonra âtimiz hakkında ne düşünüyorsunuz? Yani dört beş ay sonra ne ile idame ettireceğiz? Buna dair cevap isterim.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Her hususta Meclisi âli hâkimdir. Muvazenei Maliye Encümeninde cephedeki kuvveti benim arzettiğim nisbet dairesinde ve arzettiğim şekilde mütemadiyen tezyid ettirebilmek ve makineyi bozmamak ve durdurmamak şartile daha beş milyon tasarruf edeceğini beyan etmiştir. Amma olur ki, belki muharebe daha erken biter veya bir hadise zuhur edebilir, kâğıt üzerinde, hesap üzerinde yapılmış, faraza cepheye şu kadar bin tüfek, daha bu kadar bin top ve insan ilâve ettiğimiz halde beş milyon da tasarruf ettirebiliriz derse, c vakit, söz de Muvazenei Maliye Encümeninin işte Muvazenei Maliye Encümeninindir ve hakem de Meclisi Âlidir.

(1) Yahya Galip Kargının o zamanki lakabı.

Efendim,, muharebenin daha ne kadar devam edeceğini soruyorsunuz. Efendim muharebenin daha ne kadar devam edeceğini kestirmek mümkün değildir. Fakat her zaman arzettiğim gibi, bunu bir an evvel bitirmek ve bir an evvel lütaç etmek mecburiyetindeyiz ve bunu istihşale uğraşıyoruz.

ABDULLAH EFENDİ (İzmit) — Hayır efendim, yanlış anlamışsınız. Bendeniz diyorum ki dört ay sonra orduyu ne ile besleyeceğiz? Âti için para var mı?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Bu Maliye vekâletine ait bir şeydir. Biz karşıdaki düşmanı hesap ederiz.

ABDULLAH EFENDİ (İzmit) — Siz de Heyeti Vekilledensiniz.

HAFİZ HAMDİ EFENDİ (Biga) — Bu sualimizi Meclisten sorarsınız. Müdafaai Millîye Vekilinden sormayınız.

REŞİT AĞA (Malatya) — Bizim şubede olduğu gibi, diğer şubelerde de vardır. Bizim şubede 4 - 5 yazıcı neferi, bir şube Reisi, bir mülâzım ve daha mütekaât ve misafir kaydolunan bir takım zâbitler vardı ki bunların vazifelerini yazıcı neferleri görüyordu. O misafir kaydolunan zabıtlar vazifelerine sevk edilmiş midir, o mütekaât olan zabıtlar orada olan beyhude yere maaş alıyorlar mı?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim, şimdi bu yaptığımız tensikat meyânında evvel beevvel hizmeti maksure erbabından olan ihtiyat zâbitanından hizmeti sabitede olanları memleketlerine bırakıyoruz. Onlara hiç maaş vermiyoruz. Son ay zarfında, icab eder sorulur diye yanıma demin bir cedvel aldım. Yalnız 24 hazirandan 19 temmuza kadar iki kaymakam, dokuz binbaşı, yirmi iki yüzbaşı, otuz iki mülâzım, yedi zabıt vekili, iki namzet, iki hesap memuru, iki kâtip tekâüte irca edilmiştir. Bu suretle mütekaâdini umumiyetle memleketlerine sevk etmek istiyoruz. Sonra ihtiyat zabıtlarının da bir kaç cins rapor alanları vardır. Hizmeti sâbite raporu alanlarını tedricen memleketlerine istiyoruz. Heyeti umumiyesini birden tabii tekâüt yapmak mümkün olamaz.

REŞİT AĞA (Malatya) — Misafir olacak.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — İhtimal oradan gelip geçerken ve yahut mezunen gelip kalan misafirlerdir. Hizmeti sâbite ise misaferet yoktur.

REİS — Efendim reyî âlinize müracaat ediyorum.

ZAMİR BEY (Adana) — Efendim, 20 - 30 bin lira bu milletın parası gitmiştir. Niçin bunu sorduruyorsunuz Reis bey? 200 bin kilo Mersin'den Müdafaai Millîye hesabına mübayaâ edilmişti.

REİS — Müsade ediniz. Sualiniz yazılıdır. Buyurun Yasin Bey.

YASİN BEY (Gaziantep) — Ahzi asker şubelerine gelen efrada tayinat bedelli bir nefere 60 kuruş veriliyor. Bir şubede gözümlle gördüm. Bin nefer gelmiş 60 000 kuruş tayinat bedelli verilmiş. Bu da asgari. Ahzi asker reisi, belki ayda olur ki 150 000 kuruş olur dediler. Bir ahzi asker şubesi ayda 1 500 lira tayinat bedelli sarfediyor. Sonra ahzi asker şubelerinden sordum. Senin burada kaç kutaat var dedim. Bir nefer yoktur, diyor. Bu ekme yedirdiği 1 500 lira masrafa karşı, ahzi asker şubeleri, kutaata ne gibi bir efrad temin etmiş? Bunu Müdafaai Millîye Vekilinden soruyorum. Bu milyonlara balığ oluyor. Bunu arıyor musunuz?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim, cepheye on bin nefer değil şüphesiz yüzbinlerce nefer vardır. Fakat bunlardan bir kısmı firar eder, bir kısmı cepheye gider. Bunlar geçtiği yerlerde yerler. İhtimal memleketten çıkarak cepheye gidinceye kadar yerler.

YASİN BEY (Gaziantep) — Neferler yemiyor. Ahzi asker kâtipleri, şube ahzi asker reisleri yiyor..

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Orada bulunanlar ve oranın kadrosuna tabi olanlar orada yerler. Kendi istihkakları ne ise onu yerler. Miktarı tabii bordrolarla, icmalarla belli olur.

ZAMİR BEY (Adana) — Efendim, Mersin'de Müdafaai Millîye hesabına 200 bin kilo benzin 33 kuruşa mübayaâ edilmişti. Halbuki bunu haber aldığımızda 22,5 kuruşa talibi varmış. Aldığım malumat böyledir ve tekrar 80 bin kilo benzin mübayaâ edilmiş 25 kuruştan, buna da 17,5 kuruşa talibi varmış. Paşa hazretlerine geldiğimde arzettim. Bunun hakkında paşa hazretleri cevap almışlar mı? Neticesini bildirmelerini rica ederim. Çünkü 20 - 30 bin lira kadar bir para temin ediyor.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim, malum benzin mübayaası burada bazı mütaahhitlerle oluyor. Mersin'de bidayette bir iki mübayaâ yapılmıştı. Evvelce böyle teklif oluyor. Mübayaâ edildikten sonra diğer biri çıkıyor, ben bu kadara vereceğim, diyor. O zaman da talip zuhur etmiyor. Zamir beyefendi oradan teşrif ettikleri zaman, ki üç dört gün evvel olacak, bu meseleyi anlattılar. Yani daha ucuz almak imkânı varken daha pahalı almışlar. Binaenaleyh her halde ucuz verenden almayıp ta daha pahalı verenden almanın hiç bir manası yoktur. Bunun ben tahkikini emrettim. Hiç şüphesiz daha ucuz varken daha pahalıdan almak doğru değildir. İyi hareket etme-

mişlerdir. Haklarında takibatı kanuniye yapılır efendim ve bir çok işler olur ki, takibatı kanuniyeyi istilzam eder. Şüphesiz onlar takip olunur ve tecziye edilir. İnsanları daima doğru zannetmek muvafık değildir kanaatındayım.

ABDÜLKADİR KEMALİ BEY (Kastamonu) — Ordu ihtiyacatını temin etmek için mütaahhillehden istifade edilmesi hususunda Durak Bey biraderimizin söylediği gibi, ordu ihtiyacatını temin etmek bahanesile yüzbaşı Abdulkadir efendi namında bir zat, her bini beşeryüz liralık olmak üzere on beş yirmi tane bankonotu halk içerisinde mütemadiyen çıkararak mübayaat için geldiğini söylediği halde, seferberlikte olduğu gibi fasulye ve saire mübayaaya ederek menzile sevk ediyor. 6,5 kuruştan fasulyanın okkasını almak mümkün olduğu halde bu adam 8,5 kuruşa bir çok fasulyaya mübayaaya ediyor ve istihbaratıma nazaran bu da çürütülerek denize dökülüyor. Buna dair malumatınız var mıdır?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Adana da mı?

ABDÜLKADİR KEMALİ BEY (Kastamonu) — Adana da.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Müdafaai Milliyenin mübayaaya komisyonu Valinin tahtı riyasetinde...

ABDÜLKADİR KEMALİ BEY (Kastamonu) — Bu yeni Paşa Hazretleri.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Ben Konya'ya gittiğim zaman Valiye rica ettim. Valinin tahtı riyasetinde muhasebeciden ve Ticaret Odasından ve Belediyeden birer zatın iştirakile ve bir de zabıt olmak üzere bir komisyon teşkil ettik. Ondan evvel Müdafaai Milliyeye Vekili mübayaatta bulunmamıştır. Ancak cephe gördüğü lüzum üzerine mübayaatta bulunmak üzere bir memur göndermiş olabilir.

ABDÜLKADİR KEMALİ BEY (Kastamonu) — Garp cephesi veya menzil diye ayrı bir şey tasavvur etmiyorum. Çünkü hepsi müdafaai milliyeye meselesidir ve ancak ona aittir. Sonra fasulyalar fazla miktarda ve pek ucuz alınması kabil iken, pek pahalıya alınmıştır ve bunu yüzbaşı Abdulkadir bey isminde birisi yapmış ve bilahare işe yaramayan fasulyalar denize dökülmüştür.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim bu ciheti bir kâğıt üzerinde lutfederseniz meseleyi tahkik ettiririz.

ABDÜLKADİR KEMALİ BEY (Kastamonu) — Menzilleri, şubeleri tutmak hususundaki ısrar yüzünden memleketin kaybettiği şeyler namütenahidir. Bu memleket her gün altın doğursa yine önüne geçemez.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Bunun menzille taalluku yoktur efendim.

ABDÜLKADİR KEMALİ BEY (Kastamonu) — Menzil mi, levazım mı ne ise bilmem.

HASİB BEY (Maraş) — Paşa hazretleri, Ankara'da mevcut bilumum hastahanelerin et ve süt ihtiyacatını temin için Ziraat Mektebi tarafından talep vuku bulunduğu halde, bu husus bir hristiyan kadına verilmiştir bu bir.

İkincisi; cevabi âliferiniz sırasında teşkilatı askeriye kanununda bahis buyurdunuz. Acaba bu bahis buyurulan kanun ta Basra körfezinden Adriyatik denizine kadar imtidad eden hududumuz zamanındaki kanun mudur? Yoksa şu bir avuç içinde bulunduğumuz yerler için olan kanun mudur?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Şimdiki bulunduğumuz zamana aittir.

HASİB BEY (Maraş) — Fakat o zamanki kanunlar gibi tatbik ediyorsunuz.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Etmiyoruz Etsek bütçe daha çok kabarır. Hasip Bey biraderimizin sormuş oldukları birinci suali İktisat Vekili Arkadaşımız da söylemişlerdi. Bunun üzerine işi ehemmiyetli görerek tahkikat yaptım. Bilahare anlaşıldı ki mektep taahhur yapamamış. Yani her gün muayyen miktarda şunu verebilirim diyemezmiş. Binaenaleyh hastalara her gün şu kadar süt vereceğim diye taahhüt yapamayacağı için. ihtimaldir ki bir gün hastalar sütsüz kalabilirler. İşte bu noktâi nazaradan bir yolsuzluk, bir fenalık olur diye mektep taahhüde cesaret edememiş. Bu mesele bana aksedince, bendeniz dedim ki, siz bunu yapın ve ben iki vekil arasında mütaahhüt şeklinde meseleyi hallederim diyerek o suretle emir verdim.

HASİB BEY (Maraş) — Yani şimdiye kadar o hristiyan kadını veriyordu değil mi?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Evet, amma Ziraat mektebinin teklifi de bir haftalıktır, eski değildir. Bendenize İktisat Vekili bir hafta evvel telefonla bu meseleyi söylemişti. Bunun üzerinde levazım dairesine «bu teklifate ve talebi neye nazarı dikkate almadınız» diye sordum. Biraz evvel arzettiğim esbabı söylediler.

CEMİL BEY (Kütahya) — Paşa hazretlerinden bir kaç sualım vardır :

Birincisi; gerek cephe ve gerekse cephe gerisi mesarifatı şehriyei askeriyesinin yekûnu nedir?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Anlayamadım efendim.

CEMİL BEY (Kütahya) — Gerek cephe, gerekse cephe gerisi mesarifatı şehriyei askeriye miktarı nedir?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim, bunu kalem kalem öğrenmek arzu ederseniz muhasebat dairesine sorar ve öğrenirsiniz. Zira bu paralar Maliye Vekâleti tarafından gönderilir.

CEMİL BEY (Kütahya) — Takriben.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Takriben dört milyon liradır.

CEMİL BEY (Kütahya) — Pek âlâ. İkinci sualım; bugün cephede musallah olarak mevcut kuvvetimizin miktarı nedir? (O nasıl söylenir olmaz sadaları) Memnu ise bilmem.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim iki tane ordumuz ve müstakil iki de fırkamız mevcuttur. (Cevaba hacet yok sadaları)

M. DURAK BEY (Erzurum) — İstanbul'da bir Millet Meclisi grubu varmış, bir de silah.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Felah grubu.

DURAK BEY (Erzurum) — Evet bir de Felah grubu varmış.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Bunların mahrem olduklarını arkadaşlarımızın da bilmeleri lazımdır.

M. DURAK BEY (Erzurum) — Bunlar bazı şeyler gönderirlermiş doğru mu?

KÂZİM PAŞA — Çok şey gönderiyorlar.

M. DURAK BEY (Erzurum) — Evet gönderiyorlarmış. Geçen gün zatı âlinizle harbiye dairesi reisi arasında bir münakaşa vaki olmuş. O gruplardan birisi bir malı 150 kuruşa gönderirken, diğer bir grup aynı malı 300 kuruşa gönderiyormuş. Bu husustaki malumatı devletleri nedir?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Evet olabilir. Bazısı gider kapucunun nöbetcisini bulur. Birisi ise, gider zabıtını bulur. Bunda fark vukuu tabiidir. Orada bu grupların yaptığı işi size arz edeyim : Ordunun bu günkü en mühim âmili muvaffakiyettir. Vazifeleri mühim ve aynı zamanda gizlidir ve kendilerine emniyet edilmiştir ve hakikaten bu amelîyet derecesinde fevkalada mühim hidematta bulunmuşlardır. Bunların yaptıkları mübayaat olmayıp surati münasibede temindir.

M. DURAK BEY (Erzurum) — 150 ile 300 arasındaki fark nedir?

KÂZİM PAŞA (Devamla) Arada farkın vukuu pek tabiidir. Bazısı kanaat eder, bazısı ise çok ister.

REİS — Müdafaai Müllîye bütçesinin heyeti umumiyesi hakkındaki müzakerenin kifayetine dair bir takrir vardır. Okuyorum.

Riyaseti Celileye

Müdafaai müllîye bütçesinin heyeti umumiyesi hakkındaki müzakere kâfidir. Maddelere geçilmesini teklif ederim.

24 Temmuz 1338

Ankara Mebusu

Ali Fuat

REİS — Bu takriri, yani heyeti umumiyesi hakkındaki müzakerenin kifayetini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın...

HASİB BEY (Maraş) — Aleni celsede söylersek fena olur.

ALİ ŞÜKRÜ BEY (Trabzon) — Aleni celsede hakkımız mahfuzdur.

REİS — Heyeti umumiyesi hakkında müzakere kâfi görülmüştür, efendim. (Hafi celsedeki kısmı, aleni celsede söyleriz sadaları).

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Arkadaşlarımızın umumundan hassaten rica ederim. Malumu alilerinizdir ki insanlar her şeyden mütehassis olurlar. Bu gün düşman karşısında bulunan ordunun hissiyatını rencide edecek...

M. DURAK BEY (Erzurum) — Orduyu takdis ederiz.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Ve bilhassa düşmanlarımızı kuvvetimizin miktarı hakkında malumatlar edecek beyanattan tevekkil edilsin. Meselâ, bu gün iâşe yekûnu ve tayinat faslı şu kadar kuruştur ve bir neferin hissesine isabet eden dört buçuk kuruştur, dersem, o yekûn 4,5'a taksim edilince miktar meydana çıkar ve bizim de kuvvetimizin yekûnu anlaşılır. Bunu casuslar anlarlar. Çünkü basit bir hesab neticesinde zahire ihrac kolaydır. Emin olunuz, ki Ankara'da da casuslar vardır ve ihtimal haberdar olurlar. Arzettiğim gibi, 4,5 kuruş üzerinden hesap yaparlar.

HASİB BEY (Maraş) — Silah kuvvetinden, iâşe miktarından bahsetmiyeceğiz. Sırf sui istimalattan ve arkadaki teşkilattan bahsedeceğiz. Cebheden ka-tiyyen bahsetmiyeceğiz.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim, Bendezin arz ve rica ettiğim, düşmanın haberdar olabileceği meselelerden, yani teferruat üzerinde oynamamalı ve teferruat hakkında çok izahat talep edilmemeli. Ezcümle bir nefer kaç kuruşa mal oluyor. Mesela : 21 kuruşa. Bütçemizin yekûnu da şu kadardır. Yekûn 21'e taksim edildiği gibi, mevcudumuz meydana

çıkarak. Onun için arkadaşlarımdan çok istriham ederim. Aleni celsede bu hususta beyanatta bulunulmasın. Daha izahat talep edecekler varsa şimdi burada söylesinler.

HAKKI HAMİ BEY (Sinop) — Efendim, öyle anlaşılıyor ki şu kâfi görülen müzakere celsei aleniye için de kâfi görülsün deniliyor. Zannederim ki, bir kısım efkâr da böyle. Halbuki celsei hafiye şu esbaba binaen istenmiştir. Celsei aleniyede söylenmesi caiz olmayan bazı hususâtı mühimmenin celsei hafiyede zikir ve tâdadı ve celsei aleniyeğe geçildiği vakit bunlar mevzubahis edilmiyerek...

BİR MEBUS BEY — Bila münakaşa kabul edelim diye.

HAKKI HAMİ BEY (Devamla) — Rica ederim, Bilâ münakaşa kabul etmek de olamaz. Fakat celsei aleniyede heyeti umumiyesi hakkında ordunun kuvvetini ve düşmana orduda sui istimal vardır. - Malumu âliniz sui istimal her teşkilâtı yıkar. - Sui istimal vardır diye düşmanın kuvvei maneviyesini artıracak mahiyette sözlerin söylenmesi de muvafık değildir. Efendiler celsei aleniyede ancak fazla teşkilât varsa şu fazladır denilir. Makamı aidi ise fennen fazla olmadığını ispat eder. Yoksa falan yerde 7 kuruşa iken, falan yerden 10 kuruşa falan şey alınmıştır, gibi kirli paçavraları meydana çıkaracak olursak, içerden içeriye kendimizin çürümüş olduğumuzu düşmana ifşa etmiş oluruz. Celsei hafiyenin akdinden maksat, bu gibi mesailin hafiyen müzakeresinden ibarettir.

Binaenaleyh takrir celsei hafiyedeki heyeti umumiyesi hakkındaki müzakerenin kifayeti hakkındadır. Celsei aleniyeğe geçildiği zaman mutlak bemuhtlak heyeti umumiyesi hakkında bir kaç sözün söylenmesi lâzımdır. Bir taraftan tenkidatta bulunurken, diğer taraftan da milletin müttehiden ordunun arkasında bulunduğunu ilan etmek lâzımdır. (Bravo sadaları). Öndan sonra maddelere geçilmesi lâzımdır. Yoksa falan faslın yekûnunu kabul edenler şeklinde olmaz efendiler. Heyeti umumiyesi hakkında behemehal söz söylenilmelidir. Müdafaa-i Milliye Vekili Paşa Hazretlerinin buyurdıkları gibi, bütün arkadaşlar yekdiğerimize rica ederiz ki, ordunun zâfını icabedecek herhangi bir kelimenin telaffuzundan sakınalım. Ciddeten teşkilatta fazla tenkisat icra edileceğini anlasak bile, söylemiyelim. Celsei hafiyede lâzım gelenleri söyleyelim, fakat celsei aleniyede hiçbir şey söylemiyelim. Bendenizin maruzatım bundan ibarettir.

REİS — Efendim, takriri reyeye koyuyorum.

FEYYAZ ÂLİ BEY (Yozgat) — Celsei hafiyeye ait sual varken celsei aleniyeğe geçmek doğru değildir. Söylenicek sözler her halde hafi celsede söylenir. Yoksa aleni celsede söyleriz.

SALAHATTİN BEY (Mersin) — Sualleri olan arkadaşlarım sözlerini söylesinler. Bu meselenin aleniye kalması ben denizce doğru değildir. Bendeniz diyorum ki, meselenin yarım saat evvel yarım saat sonra bitmesinde bir mahzur olmadığına göre, arkadaşlardan daha suali kalmış olanlar sorsunlar mesele bitsin.

REİS — Ali Şükrü Bey, buyurun.

ALİ ŞÜKRÜ BEY (Trabzon) — Vaz geçtim.

REİS — Recai Bey, sözünüz var mıdır?

RECAİ BEY (İzmir) — Vaz geçtim efendim.

REİS — Buyurun Hasib Bey.

HASİB BEY (Maraş) — Efendim, ufak bir keşif kolu karşısında firar eden bir binbaşının kaymakamlığa terfi edilerek kalem riyasetine tayini doğru mudur? (Anlayamadık sadaları). Efendim cebheden firar ettiğinden dolayı mahkûm edilen bir binbaşının kaymakamlığa terfian ikmalî müddet etmeksizin kalem riyasetine tayini doğru mudur? İsmi de Besalet Beydir.

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim, tard olunduğuna dair bir malumatım yoktur.

HASİB BEY (Maraş) — Efendim, tard değildir. Üç seneye mahkûm olmuş ve mahkûmiyetinden sonra kaymakamlığa terfi edilmiş ve kalem riyasetine tayin olunmuştur. Bu mesele doğru mudur?

KÂZİM PAŞA (Devamla) — Efendim, müharebeden firar ederse 3 ay ceza tardı müstelzimdir. Muharebeden firar ettiğinden dolayı 3 ay mahpus olsa bir zabıt tard olunur. Binaenaleyh aslı yoktur. Her halde buyurduğunuz bu zat halen müstahdemse ya mahkûm olmamıştır ve yahutta cürmünden dolayı tekaüden istihdam edilmiştir. Binaenaleyh tetkik ederiz. (Gürültüler) Yahut hüküm kesbi katıyyet etmemiş olur. Bunu tahkik ederiz. Divanı temyize gelir evrakı.

HASİB BEY (Maraş) — Divanı temyiz teşekkül etmedi amma.

REİS — Hüseyin Avni Beyin bir takriri var. Heyeti aliyenize arz edilecektir.

Riyaseti Celileye

Müdafaa-i Milliye Vekâletinin bütçesi hakkında hafi celsede cereyan eden müzakerenin kifayetiyle, aleni celsede heyeti umumiyesinin müzakeresini tekelif ederim.

Erzurum

Hüseyin Avni

REİS — Efendim, bir takrir daha var. Müzakerenin kifayetiyle maddelere geçilmesi hakkındadır. (Gürültüler) Müzakerenin kifayetiyle celsei aleniyeeye geçelim deniyor. Binaenaleyh celsei hafiyeye nihayet verilerek celsei aleniyeeye geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

Müdafaai Milliye bütçesindeki hafi celsenin kifayetini ve aleni celseye geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın... Ekseriyetle kabul edilmiştir. Celsei aleniyeeye geçiyoruz.

B) İKTİSAT VEKÂLETİ BÜTÇESİ

REİS — Hüseyin Avni Bey, buyurun.

HÜSEYİN AVNİ BEY (Erzurum) — Celsei aleniyeeye geçmiyelim. Bir maruzatım var. (Geçildi sadaları). Reis Bey, hususi bir maruzatım vardır. Efendim, memleketimizde maalesef vebayı bakarı devam ediyor. Bunun için İktisat Vekâleti müstacel bir teklif ile Müvazenei Maliye en cümenine geldi. Müvazenei Maliye encümeni bunu çıkardı. Heyeti umumiyeeye gönderdi. Bir maddeden ibarettir. Celsei hafiyeyede müzakeresi zaruridir. Çünkü aleni celsede bunun müzakeresi doğru değildir. 5 dakika içerisinde bunu çıkarabiliriz. Rica ederim, bunu çıkaralım. (Doğrudur, çıkaralım sadaları). Şimdiye kadar ki milyon liralık hayvan telefâtı vardır. Buna mani olalım efendim.

REİS — Hüseyin Avni Beyin teklifi veçhile tensip ederseniz mazbatayı okuyalım. Mazbatanın okunmasını tensip edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

Esbabı Mucibe

Memleketimizin hazaini servetinden en mühimini teşkil etmesi lâzım gelen hayvanatı bakariyemizin sinini vefireden beri vatani muazzemizizin daimi seferberlik halinde bulunmasından nâşi esasen adetleri azalmış ve halen muhtelif menatikta salgın bir şekilde tahribat yapmakta olan vebayı bakarı bu neslin menabiini kurutacak derecede mahuf bir şekil almış olmasına rağmen ve islâh ve teksirlerini mucip ve ne de vebanın kökünden izalesine ait tedabiri ciddiye alınarak esasl olarak ittihaz edilememesi bu günkü avakibi elimiye tevliit etmiştir. Islâh ve teksirden sarfınazar, mevcudun hederden vikayesi için izalei maraza matuf tedabiri ve takyidatı fenniyenin ifasında biraz daha ihmal edilir ve geri kalınırsa pek ziyade tevsî ve intişar istidadını göstermekte olan bu âfetin tahripkâr savletleri yüzünden ırkı bakarin memlekette büsbütün hüzal ve inkırazını görmek muhakkaktır.

Çiftçi olan memlekette Anadoluda hayatı ziraiye ve iktisadiyatımızı birahimane kemiren bu müthiş salgının temamiindifai için zayi edilecek vakit kalmamış ve hemen tedabirri şedide ve müstacele takdirine selâmeti memleket namına mecburiyet görülmekte bulunmuştur. Esbabı müdafaai vatandan mühim âmili müessir olan bakaratımızın temini sihat ve selâmetleri uğrunda yapılacak her türlü fedakârlık vatani gayeleri istihtaf eyliyen en katî ve esaslı mesaildendir.

Hastalığın şu sıradaki pek buranlı seyir ve intişarının şimdiden emri itfasının temini için, müfredatı merbuten takdim kılınan mücadele teşkilâtına ait emrazı müstevliye mualecatından 40 bin, fazla serum istihsalı maksadile kadroları tezyid edilen serum darülistihzarlarının iki aylık fevkalade masarifatta karşılık olmak üzere bütçeye mevzu tahsisattan mada on bin lira, ki ceman elli bin liranın faslı mahsus ilâvesine mecburiyet hâsıl olmuş ve iki tertipten şimdilik avans olarak yirmi beş bin liranın itası derece elzemiyette bulunmuştur.

Kanun Lâyihası

Madde 1. — İktisat Vekâletinin 1338 senesi bütçesinin 282 nci faslının birinci emrazı sâriyei hayvaniye maddesine kırk bin ve 288 nci faslın üçüncü serum darülistihzarları maddesine on bin lira tahsisat ilâve olunmuştur.

Madde 2. — İşbu Kanunun icrayı ehkâmına iktisat ve Maliye vekilleri memurdur.

Madde 3. — İşbu Kanun tarihi neşrinden itibaren meriyulicradır.

18 Temmuz 1338

T.B.M.M. İcra Vekilleri

Heyeti Reisi	Şeriye Vekili
Hüseyin Rauf	Abdullah Azmi
Müdafaai Milliye Vekili	Adliye Vekâleti Vekili
Kâzım	Behçet
Dahiliye Vekâleti Vekili	Hariciye Vekili
Mehmet Ata	Yusuf Kemal
Maliye Vekili	Maarif Vekili
Hasan Fehmi	Mehmet Vehbi
İktisat Vekili	Nafia Vekâleti Vekili
Mahmut Esat	Reşad
Sihhiye ve Muaveneti	
İçtimaiye Vekâleti	Erkânı Harbiyei Umumiye
Vekili	Vekâleti Vekili
Fuat	Kâzım
Muvazenei Maliye Encümeni	Mazbatası

1338 senesi İktisat Vekâleti bütçesinin 82 nci faslının birinci emrazı sariyei hayvaniye maddesine 40

bin ve 288 nci faslının üçüncü serom darülistihzarları maddesine on bin lira ilavesi hakkında Heyeti Vekileden mevрут 18 Temmuz 1338 tarihli ve 1669, 6/971 numaralı Lâyiha Kanuniye 19 Temmuz 1338 tarihinde heyeti umumiyeden encümenimize havale buyurulmuş idi. Encümenin 23 Temmuz 1338 tarihli içtimasında mezkûr kanun lâyihası ve esbabı mucibe nazarı dikkata alınarak bütçesinin hini müzakeresinde tamiki mesele olunmak üzere şimdilik, 282 nci faslın birinci emrazı sariyei hayvaniye maddesine teklifin nısfı derecesinde olmak üzere 20 bin lira ve 288 nci faslın üçüncü serom darülistihzarları maddesine de teklif veçhile 10 bin lira tahsisat ilâvesi kabul ve lâyiha kanuniye ona göre tadilen tanzim olunarak berayı tasdik heyeti celileye takdim kılındı.

24 Temmuz 1338

Reis	M. M.
Gaziantep	Erzurum
Ali Cenani	Hüseyin Avni
Aza	Aza
Kayseri	Yozgat
Osman	Bahri
Aza	Aza
Yozgat	(Okunmadı)
Feyyaz Âli	

Lâyiha Kanuniye

Madde 1. — 1338 senesi iktisat vekâleti bütçesinin 282 nci faslının birinci emrazı sariyei hayvaniye maddesine 20 bin ve 288 nci faslının üçüncü serom darülistihzarları maddesine de on bin lira tahsisat ilâve olunmuştur.

Madde 2. — İşbu Kanun tarihi neşrinden itibaren meriyulicradır.

Madde 3. — İşbu Kanunun icrayı ahkâmına Maliye ve İktisat vekilleri memurdur.

REİS — Efendim mazbatanın heyeti umumiyesini kabul ile maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

Madde 1. — 1338 senesi İktisat vekâleti bütçesinin 282 nci faslının birinci emrazı sariyei hayvaniye maddesine 20 bin ve 288 nci faslının serom darülistihzarları maddesine de on bin lira tahsisat ilâve olunmuştur.

REİS — Efendim, birinci maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın... Birinci madde kabul edilmiştir.

Madde 2. — İşbu Kanun tarihi neşrinden itibaren meriyulicradır.

REİS — Efendim müstaceliyetle kabul ediliyor. İkinci maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın... İkinci madde kabul edilmiştir.

OSMAN BEY (Kayseri) — Paranın Maliye Vekâletince hemen verilmesini de rica ederiz.

Madde 3. — İşbu Kanunun icrayı ahkâmına Maliye ve İktisat vekilleri memurdur.

REİS — Üçüncü maddeyi kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

Efendim kanunun heyeti umumiyesini katiyetle kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

Efendim celsei aleniye de tayını esami ile reyinize vaz edilecektir.

2. — Adana Kuyudu Hakanisi hakkında Maliye Vekilinin izahatı ve mevzu üzerinde müzakerat.

REİS — Müsaade buyurunuz Maliye Vekili konuşacaklardır.

HASAN FEHMİ BEY (Maliye Vekili) (Gümüşhane) — Efendim Adana meselesi hakkında müsaade ederseniz biraz izahat vereceğiz. Hakikaten Hüseyin Avni Beyin aleni celsede beyan buyurdıkları gibi, kanun yapmaya lüzum ve ihtiyaç yoktur. Bu mesele için evvelen meseleyi kısaca arz edeyim.

Fransızlar vaktiyle Adana'yı işgal ettikleri zaman tapu idarelerine bir emir verilmiş ve bunda denmiş ki : Harbi Umumi içerisinde Ziraat Bankasına merhun olup da icra dairesi ile bilmüzeyede satılan ve esasen gayri müslimlere ait olan ne kadar emvali gayrimenkule varsa bunların kayıtlarını sahibi evveleri namına tashih edeceksiniz. Adana'da kalan ve Hükümet taslağı bulunan idare de aldığı bu emir üzerine kayıtları sahibi evvel namına kayıt ve tashih etmiş ve yedlerine de senedi hakanilerini vermiş. Hepsine değilse de bir kısmına senedi hakaniyi doldurarak vermiş, bir kısmının da yalnız kayıtlarını tashih etmiş. Bir işgal kuvveti kumandanının bu gayri kanuni verdiği emri bir kanun, Büyük Millet Meclisinin bir kanun kabul etmesi suretiyle tadil etmesi, o emre, o gayri meşru emre bir kıymeti kanuniye atfetmiş oluruz. Bu tabii doğru değildir. Bu itibarla bendenizce bu mesele için kanun tedvinine lüzum yoktur. Fakat şaibei tezvirden sâlim olması lâzım gelen kuyudu hakaniyenin emniyet ve masuniyetini temin için idari bir emirle elde bulunan senedi hakaniler, yani bu şerait altında Fransızların verdikleri emirle verilen senedi hakanilerin hükmü yoktur, hükümsüzdür ve evvelce icra dairesi marifetiyle bilmüzeyede satılıp da eshabı üzerinden tadil ve tashih olunsun yolunda idari bir emir vermek de, zannediyo-

rum, kuyudu hakaniyenin selâmet ve emniyeti noktasından muvafık görülmesi gerekir. Fakat böyle bir kapu açmak belki ileride herhangi bir suretle bunun suiistimal edilmesi veyahut israf edilmesi vârid olabilir. Bunun en doğru bir şekli herhangi bir suretle olursa olsun verilen senedi bakanının feshü iptali için mahkemeden hüküm almak lâzımdır. Halbuki bu adamlar hicret edip memleketlerinden çıkmışlardır. Kendilerinin bir sun'u taksiri olmaksızın haklarında bir kanunsuzluk ve işgalden, istilâdan fevkalâde bir hadiseden tevellüt etmiş bir vaziyettedir. Bendenizce evvelâ Maliye Vekili kanunu istirdad etmeli ve Meclisi Âli de o noktada icraî salâhiyetini istimal buyurarak, idari bir kararla Maliye Vekâletine emir vermelidir, ki Fransızların işgali zamanından evvelki vaziyeti iade etsin. Bu suretle evvelki mahzur bu itibarla bertaraf edilmiş olur. Yani herhangi bir emirle kuyudu hakaniye tashih edilmiş olmaz ve illâ Meclisi Âlinin kararı ile tashih edilmiş olur. Yalnız bu zaruret dolayısıyla tensip buyurursanız lâyihayı bendeniz istirdad edeyim. Meclisi Âli de kararını versin, mesele bitsin gitsin ve kuyudat da islah edilsin.

VASIF BEY (Sivas) — Efendim Hükümet oradaki Fransız Hükümetinin icraatını tanı mıyor mu?

HASAN FEHMİ BEY (Devamla) — Hayır tanı mıyor.

VASIF BEY (Sivas) — O halde bunu doğrudan doğruya Heyeti Vekile kendisi yapabilir.

HASAN FEHMİ BEY (Devamla) — Arzettim. Verilen senedi hakani Fransa'nın kullandığı senedi hakani değil, bizim orada bulunan senedi hakanilerdir. Bugün bizce her türlü tadil edilen kuyud bizim kuyudatımızdır. Maamafih Meclisi Âli Heyeti Vekile hali sabıkı iade etsin diye havale etmesiyle hali sabık iade edilsin demesi arasında bir fark yoktur.

REİS — Bunun celsei hafiyede müzakeresi Maliye Vekili Bey tarafından teklif edildi. Hafi celsede müzakeresini kabul edenler lütfen el kaldırsın... Kabul edilmiştir.

Efendim, mesele şimdi şu şekilde cereyan etsin. Maliye Vekili Bey diyorlar ki ayrıca bir kanuna lüzum yoktur. Heyeti Celilenin bir kararına iktiran etmesi kâfidir. Bir kararla mı yapmak lâzım yoksa, kanun mu olmalıdır? Yoksa Heyeti Vekile bu işi kendisi mi yapmalıdır? Buna bir karar vermek lâzımdır. Binaenaleyh bu üç şık üzerine müzakere etmek lâzımdır.

ALİ CENANİ BEY (Gaziantep) — Bendeniz kanun yapmaya ihtiyaç olmadığı kanaatindeyim. Hükümet

kendi memurları vasıtasıyla yapması icabederdi. Şimdiye kadar durması hatadır. Meclisi Âlinin bu mesele hakkında ayrıca bir kararı idari vermesine lüzum yoktur. Maliye Vekâleti eğer tereddüt ediyorsa, âzadan birisi buradaki muamelâtın böyle tebdil edilmesini Vekâletten sorar, Defteri hakani muamelâtını ne yaptın diye bir sorar. Maliye Vekili buna cevap verir. Heyeti Celileniz de tasvip eder. Aynı bir kararı idari vermeye lüzum yoktur.

HAKKI HAMİ BEY (Sinop) — Şimdi efendim anlayamayan bir mesele vardır. Bir eşkiya gelmiş defteri hakani dairesinden Ahmet oğlu Mehmet'e falan yeri vereceksin demiş ve bir sened doldurtmuş. Binaenaleyh bu senedin hükmü yoktur. Rica ederim bunların sahipleri yok mu? Gelip de Fransız kumandanının emriyle ben bunu aldım, çık dediğiniz vakit ne der? Mahkemeye müracaat eder, mahkemede bir usul vardır. Bir adam iki tapu senedi ibraz ederse tarihi, mukaddem olan tarihi muahher olana müracahtır. Ötekinin kıymeti yoktur. Zaten yapılan muamelede defteri hakani memurları demişlerdir, ki Fransız kumandanının falan tarih falan ne naralı emri mucibince veya emri tahriri veya emri şifahi. Mahkeme bunu görürse bu mamulünbih olmaz. İstiraam ederim, bunu Mecliste mevzuu bahsetmek doğru olmaz. Ne bir Vekili takviye etmek suretiyle ne Heyeti Vekileye şöyle yapın diye bir emir vermek suretiyle yapmak doğru değildir. Yapılacak bir şey varsa efendiler mercii emir verir, sabık senedi hakani muteberdir der. Diğerlerinin itibarı yoktur. Ne bir karar ne bir kanun... Bunlar zaittir. Rica ederim ehemmiyeti hukukiye vermeyiniz. Bu bir Vekilin yapacağı şeyden ibarettir.

HASAN BEY (Trabzon) — Bendeniz zannediyorum ki herhangi bir kıtanın işgali askeri altında kalması emlakı hukukiye ihdas etmiş ve bu yeni vaki olmuş bir muamele değildir. Her zaman bazı memleketlerin bir kısım arazisi düşman tarafından işgal altına alınmıştır. Buradaki muamelât işgal kuvvetlerinin oradaki o memleketin kavaninine tevfikân yürüttüğü muamele hukukiye vardır. Acaba bu muamele hukukiye mahza işgal kuvvetlerinin zamanında yapıldığı için keenlemyekün müdür diyebilirsiniz? Kavanini osmaniyeye tebaan Adana'da Fransızların işgali askeri cereyan ettiği zaman cereyan eden alim satım muamelesi de bilcümle muamelâtı hukukiye meri ve muteberdir. Bu ahkâmı umumiyededir. Hukuku düvel bunu böyle kabul eder. Bir buçuk sene işgal altında kalmış olan bir memlekette kavanini osmaniye ile idare cereyan etmiş ve bizce de bu muamele makbul

dür. Çünkü kendi kanunlarımıza tevfikan yapılmıştır. Bunlar iptal edilsin demek, hukuku tasarrufiyeyi şahsiyeyi iptal etmek demektir. Bunun haricinde tashihi iktiza eden kısım işgal kuvvetlerinin kavanini mahalliyeyi nazarı itibare almaksızın ya arz suretiyle ve yaptırdığı ahkâm varsa, bunlar keenlemeyekündür. Bu yahut kendi memleketlerinin kanunlarına tevfikan ikinci kısım ahkâmdır.

HAKKI HAMİ BEY (Sinop) — Bu da odur beyefendi.

HASAN BEY (Devamla) — Rica ederim, dinleyiniz, o değildir. Çünkü efendim, Fransız kanununda öyle bir muamele yoktur. Gayri müslimlere ait olduğu halde beyi ile ferağ ile başkalarına ihale olunan emvali gayrimenkulenin sahibi evvelerine iadesi ve bugün maalesef mevki meriyette bulunan İstanbul'un yapmış olduğu bir kararname iktizasındadır.

HAKKI HAMİ BEY (Sinop) — Meclis kabul etmemiştir.

HASAN BEY (Devamla) — Müsaade buyurursanız 16 Mart 1336'dan evvel olmak hasebiyle Meclisi Âli de kabul etmiştir. Ne yapalım Heyeti Vekilede bir lâyiha var. O kararnamenin mevki meriyetten kaldırılması için bendeniz tarafından yapılan ve Meclisi Âliye sevk edilen lâyiha kanuniye, hasbelicab tehir edilmiştir ve o kanun bugün meriyülâhkâmdır. Mütadır. Bugün herhangi bir şahıs mahkemeye gidip de o kanun mucibince müracaat ve hakkını talep edecek olursa mahkeme iadeye mecburdur.

REFİK ŞEVKET BEY (Saruhan) — O ilga edilmiştir.

HASAN BEY (Devamla) — Edilmemiştir efendim, katiyen. Hatta hatırlarsınız ki, Hariciye Vekilinin gösterdiği lüzum üzerine o kararnamenin ilgası hakkındaki lâyiha'nın müzakeresi tehir edilmiştir ve hâlâ da duruyor. Binaenaleyh o kararnameyi tebliğ suretiyle muamele yapılmış ise, o da doğrudur. Ancak Ziraat Bankasına merhun olduğu halde müddetinin tecavüzünden dolayı satılan ve satılması iktiza eden ahkâm için keenlemeyekündür.

HAKKI HAMİ BEY (Sinop) — Biz de onu söylüyoruz.

HASAN BEY (Devamla) — Keenlemeyekün olan muamele için söz yoktur. Fakat keenlemeyekün hükümünü verecek kimdir? Ortada tasarruf senedi vardır.

HAKKI HAMİ BEY (Sinop) — Mahkeme verecek beyefendi.

HASAN BEY (Devamla) — Sahibi sened, zilyed, vazilyed diyor ki bu mal benimdir. İşte senedi hakanisi. Şimdi Hükümet bu senedi hakaniyi bir kuvve icraiye ile bir hükmü adli mevcut olmadıkça hayır dışarı çık diye söyleyebilir mi? Bu mal senin değildir diye sahibi evveline mi iade edecek? Bizim vaziyeti hukukiyemiz icabı iş tamamiyle mahkemenin eline düşer. O senedi hakaninin butlanını keenlemeyekün olduğunu, gayri kanuni olduğunu tayin edecek mutlaka bir mahkemedir. Böyle hilâfı kanun iade edilirse bunun neticesi ne olur? Böyle işgal zamanında hilâfı kanun kendilerine senedi hakani verilenlerin yegân yegân senedi hakanilerinin iptal edilerek asıl sahiplerine iadesi için, herkesin, yegân yegân mahkemeye müracaat etmesi lâzım gelir ve herkesin ayrı bir hüküm alması icabeder ve bununla binlerce adamı mahkemeye sevk mecburiyetinde kalınıyor. Kesbi istihkak etmek için mahkeme tariki mi ihtiyar emeli, yoksa keenlemeyekün olması lâzım gelen tasarrufatı, mahkemeye müracaata hacet kalmaksızın, bir kanun yaparak ilga etmek suretiyle mi herkesi malına sahip edeceğiz? Mahkemeye müracaat etmek için bu Heyeti Vekilede müzakere edildiği zaman bu lâ-yihayı buraya sevkeden Hükümetin ekseriyeti bu ikinci tarikin daha makul olduğunu ve herkesi yegân yegân mahkemeye müracaattan kurtaracak bir usul olduğunu kabul ederek bunu sevk etmişti. Eğer Heyeti Celileniz buna lüzum yoktur, elde mevcut bizim defteri hakani idareleri tarafından verilmiş olan ve hilâfı sabit oluncaya kadar tanınması lâzım gelen o senedi hakanilerin butlanını herkesin mahkemeye müracaat ederek veya mahkemeye müracaat etmeksizin kayda bakmak suretiyle Fransızların vermiş olduğu sabit olursa keenlemeyekün addiyle idareten tashihi tensip buyursanız o şekilde gider. Fakat bendenizin kanaatıma göre, tariki adli ve kanuni mahkemeye müracaat yoludur; buna lüzum kalmasın. Umumî bir haksızlığın defaten ve bilâ zahmet ortadan kalkmasını arzu ediyorsanız bu iki tarikten hangisini ihtiyar ederseniz ediniz, bizim senedi hakanilerimizin keenlemeyekün olmasına imkân yoktur.

HÜSEYİN AVNİ BEY (Erzurum) — Ben Hasan Beyin şu lâyiha ile, söyledikleri sözleri bir türlü tevfik edemedim. Biz Fransız kanunnamesini terceme etmiş isek, Fransız hâkimiyetini memleketimizde ilan etmiyoruz. Benim kanunum Türkiye'nin kanunu. Kendi hâkimiyetiyle tayin olunmuş memurlar ve onun huzuru ile yapılan kanunlardır. Fransız devleti oraya bayrağını çektiği gün oradaki hâkimiyetimize hitam verilmiştir. Biz hâkim olmadığımız için oradaki ku-

yudu hakani tezvîr edilmiş. Bunda bilhassa bizim memurumuz olmak şarttır. Ya izni sultani veyahut Büyük Millet Meclisinin memurları olmak lâzımdır. Sellemehusselâm bizim kâğıtlar dolmasıyla hiçbir zaman senedi hakani kıymetini iktisap edemez. Sonra, bu Fransızlar ne yapıyor efendiler? Ziraat Bankasına terhin edilmiş eşya, emval, Ziraat Bankasınca ucuz satılmıştır, diyor. Rica ederim efendiler, madde buradadır. Biz bu manî izale ettiğimiz zaman avdet edecek memnu hangisidir? Herhalde onu hali hazırına ircadan başka bir şey değildir. Hükümetin yaptığı muamelâtın keenlemeyekün addedilmesi mukabilinde ne olabilir? Fransızlar hangi kanuna tevfikan bu emri vermişlerdir? Bu emir bizim karşımızda bir kanun suretinde mi arzı endam ediyor? Bunun imkânı yoktur. Hâkimiyet böyle bir şeyi kabul edemez. Binaenaleyh, burada o bir buçuk seneyi haddi fasıl göreceksiniz. Katiyen orada böyle bir muamele yapılmamıştır. Fakat ne var? Fransızlar zamanında oradaki muamelâtı hususiye hukuku düvel kavaidine tevfikan yapılmamıştır. Şu mesele onun üzerine değildir. Hasan Bey mütalâasını o yolda yürütüyor. Onun kavanini umumiyesine tevfikan işgal zamanında yapılan hukuku düvel kavaidine riayetsizlik değildir. Bizim Devlet tarafından yapılan muamelenin keenlemeyekün addedidir. Binaenaleyh Hasan Beyin buyurduğu ile bunun yani bu dava arasında hiç bir münasebet yoktur. Biz bir buçuk seneyi görmeyeceğiz. Dün işgal edildi ve dün yaşıyor gibi onun hükmü olduğu gibi iade edilecektir. İşgal katiyen görülmez. Manidir o, zail olur. Avdet edecek memnu bu olur. Ahkâmı umumiyemiz gayet sarıhtır. Maliye Vekâleti bu hususta bir sual karşısında kalmamak için, bendenizce bir ihbar mahiyetindedir. Bizden karar almaya da lüzum yoktur. Kendileri bunu yapsaydı ne diye sual soracaktık? Fransızların orada yaptırdığı icraatını bizim Ziraat Bankasının müzayedede sattırdığı şu arazinin muteber değilken şu sual karşısında kalacaklarını nasıl arkadaşlar tasavvur ederlerdi? Burası Yunan Meclisi değil efendiler. (Bravo sesleri) Kalkıp da siz Fransızların yaptığı kanunu neden kabul etmediniz mi diyeceğiz? Binaenaleyh bendeniz kendilerinden istirham ederim, tereddüt göstermesinler. İşgal ettikleri gün. Şu mani üzerine binayı hükmeder. Herkesin hukuku tasarrufiyesini tanırlar. Bu hususta davaları varsa mahkeme hallü fasledeñler. Tereddüde lüzum yoktur, karara da.

HASAN FEHMİ BEY (Maliye Vekili) (Gümüşhane) — Efendim, evvelâ Hüseyin Avni Beyin izahatına cevap vereceğim. Bendeniz tereddüd ettiğim

için bu lâyihayı buraya sevketmedim. Zaten Meclisin ruznamesinde mevcut bulunan bir lâyihai kanuniyenin müzakeresi dolayısıyla kanun olarak tedvinine lüzum olmadığını arz ettim ve ilâveten de dedim ki, verilen senedi hakaniler bizimdir. Her ne kadar bizim hâkimiyetimiz orada cari değilse de, yine kavanini osmaniyeye tevfikan bir takım muamelât yapılmıştır, ki bunlar tarafeynin rızasıyla yapılmıştır. Bunlar üzerinde bir ihtilâfı nazar yoktur. Bugün meridir ve tashihi kuyud için de bir taraftan müracaat vaki değildir. Yalnız Ziraat Bankasıyla bir de eşhasa ait olan deyinlerinden dolayı icra tarafınan satılan emvali gayrimenkule üzerinde Fransız kumandanının emriyle yapılan şu muameleyi tashih etmek icabeder. Bunu tashih ederken kuyudu hakaniyi tashih etmiş olacağız. Bunda doğrudan doğruya herhangi bir zaman kuyudu hakaninin tashihi israf edilir, mülahasasına mebni bunu Meclisi Âli tasviben Heyeti Vekileye veyahut Maliye Vekâletine emretsin. Bu suretle vereceği emirle icrai salâhiyetini istimal etmiş olacaktır, dâdim. Bendenizce işin en ameli şekli budur. Halkın mahkemeye sevki hiç doğru değildir ve esasen mahkemeye gönderilmesi arzu edilseydi bu teklif yapılmazdı. Bundan başka Adana'da işgal zamanında tahaddüs eden vaziyet, kuyudu hakaninin tashihi mesailinden ibaret değildir. Bunu takip edecek diğer bir takım mesail daha vardır. İcar ve isticar mukaveleleri vardır. Eshabı orada olmadığı halde giyabi olarak Fransızların 8 - 10 sene müddetle başkalarına emlaklerini vermişlerdir ve bunların hepsi arz ettiğim gibi, fevkalâde kararlarla halledilecek mesaildir. Herhalde bunun hakkındaki kararını âlinizi verirsiniz. Maliye Vekâleti mütereddid değildir. İcraatını yapacaktır. Doğrudan doğruya yapsın diye havale ederseniz yine yapacaktır. Fakat tercihan yapılsın diye gönderirseniz hukuku tasarrufiyenin emniyet ve selâmetini daha ziyade temin etmiş olursunuz.

İSMÂİL SAFA BEY (Adana) — Efendim, gerek Ziraat Bankası tarafından satılan ve gerek eşhasın alacağından dolayı mahkemeden hüküm alınarak icra dairesi vasıtasıyla sattırılan bir takım hıristiyan emlakı var. Fransızlar geldiği vakit bir emirle bunlar namına defteri hakanide yapılmış olan şeyin sahibi evvelerine teslim ve iadesi gibi bu yolda tashihat yapılıyor. Mesele İstanbul'a aksediyor. İstanbul icra vasıtasıyla satılan muamelenin doğru olduğunu, tashihi lâzım gelmeyeceğini Adana defteri hakani dairesine bildiriyor, vilâyete bildiriyor. Bu muameleden sonra Fransızlar tashihata devam etmiyor. Hatta Bremon evvelce vermiş olduğu emri istirdat ediyor. Yani Ada-

na'da gerek Ziraat Bankasının alacağından dolayı sattığı ve gerek eşhasın mahkemeye müracaat ederek aldığı ilâm üzerine icra vasıtasıyla sattığı arazinin, emlâkin hepsinin kaydı tahfif edilmiş değildir. Bir kısmı edilmiştir. Bir kısmının İstanbul'dan gelen emir ve Bremon'un vermiş olduğu emrini istirdadı üzerine alâhalihi kalmıştır. Şimdi yapılacak tashihat o bir kısım üzerinde yapılan tahrifatı tashih etmektir.

Sonra en çok nazarı dikkate alınacak bir nokta var. Bizim mahkememiz, teşkilâtımız ve Devletin şubesi vasıtasıyla yaptığımız bir muameleyi tashihde tereddüde ve bir takım içli yollara saparsak, bugün dahi o muamele hâlâ devam ediyor. Bazı yerlerde Türkiye haricine çıkmış eşhabı emlâkin emval ve eşyası âşara borçlarından veya eşhasa yahut da Ziraat Bankasına borçlarından dolayı satılıyor. Eğer biz bugün bu mesele üzerinde tereddüd, müşkülât göstersek eşhasın alacakları. Hükûmetin alacağı müteessir olacaktır ve kimse talip çıkmayacak, kimse almayacaktır. Binaenaleyh bunun neticesinde eşhas alacağını alamayacak. Binaenaleyh, mahkemeye sevk-etmektense, Meclisten idarî bir karar almaktansa Maliye Vekâletine veya Heyeti Vekileye Meclisi Âli bir emir vermelidir. Onlar da tashih ettirmelidir. Mesele bugün diyelim ki, oradaki defteri hakani memuru herhangi bir adamın kaydı üzerinde tashihat yaparsa Meclisten bir kanun mu çıkarmak lâzımdır? Bir karar almak mı lâzımdır? Binaenaleyh doğrudan doğruya bunun tashihati için Meclisi Âli bir emir vermelidir. Meseleyi bitirmelidir. Bendenizin teklifim budur. (Müzakere kâfi sesleri)

REİS — Efendim daha söz alan bir çok arkadaşlar vardır. (Söylesinler sesleri)

ZEKÂİ BEY (Adana) — Efendim Fransızların işgali zamanında Adana'da senetleri, kaydı yine Ermeniler namına olan erazi ve emlâk meselesi, bendenizin içtihadimce, Maliye Vekili sabıki Hasan Beyefendinin buyurdıkları gibi olmasa gerektir. Buyurdular ki Fransızlar tarafından yapılan tashihi kayıt muamelesi İstanbul'da meri olan ve bizim tarafımızdan da feshedilmemiş bulunan kanun ahkâmına muvafık bir muameledir. Bendeniz zannediyorum ki bu kanun tasfiye komisyonları tarafından vaktiyle harp esnasında tehcir edilmiş olan hıristiyanların satılmış emval ve emlâkinin iadesi hakkındadır. Adana'da vaki olan hadiseler ise bu vakıalarla münasebettar olan mesailden değildir. Yani tasfiye komisyonları tarafından tehcir edilmiş Ermenilerin emvali satılmış, şunun bunun eline geçmiş değil; onların borçlarına

mukabil ya eşhasın doğrudan doğruya bilmüracaat mahkemelerden hüküm alarak dairei icra vasıtasıyla sattıkları emlâktir. Yahut Ziraat Bankasına olan borçlarından dolayı Ziraat Bankası tarafından, vakit geldiği zaman satılmış olan emvaldir, ki mevzuu bahsolan kararnamenin veya kanunun dairei şumulünde değildir. Kaldı ki bu emri veren Fransız kumandanı bilâhare emrini istirdat etmiştir. Yani Hükûmeti miliyenin İstanbul'a müracaat ederek ve İstanbul Hükûmetinin Fransız kuvvei işgaliyesi kumandanına yukubulan müracaatı üzerine Fransız kuvvei işgaliye kumandanı şöyle bir emirle Nisan 1919 tarihli kararname istirdat edilmiştir. Kavanini Osmaniye bilâta-dilât meridir, yolunda bir ikinci emir neşrederek ondan sonra bu muameleyi durdurmuştur. Yapılmış olanlar da öyle kalmıştır. Binaenaleyh mesele buyurdıkları gibi İstanbul'da elyevm cari olan bizim tarafımızdan da feshedilmemiş bulunan, hatta bizim tarafımızdan da hükmü mutâ oması lâzım gelen mezkûr kararname ile münasebettar değildir. Borç mukabilinde esasen Ziraat Bankasının veyahut şahsı diğerin kavanini tabiiyei osmaniye dairesinde zaten satırtmak salâhiyeti mevcut olan emvaldir, ki sahibi uhdesine geçtikten sonra, bittabi, hukuku adiyeye de sahip olur. Binaenalâzalik bu muamelenin tashihinin lâzım geleceği şüphesizdir. Ancak bu muamele ne şekilde tashih edilsin? Bir kanun ile mi, yoksa Meclisten çıkacak idarî bir karar ile mi tashih olunsun veyahut doğrudan doğruya Heyeti Vekile tarafından mahalline emir verilerek bu bâtil muameleyi tashih suretiyle mi olsun? Maliye Vekili Hasan Beyefendi bu muamelenin Heyeti Vekile tarafından tashih ettirilmesi emniyet ve mahfuziyeti icabeder. Tutulması lâzım gelen kuyudatı hakaniye için o emsal teşkil edeceğinden dolayı yani âmir ve memur olan Vekillerin doğrudan doğruya hukuku tasarrufiyeyi ihlal eder veya tasarruf edebilir yolunda vaziyet ihdas edecekleri şekilde bir muameleye zemir açacağından, münasip olmadığını beyan buyurdular, ki bu hakikaten hepimizi düşündürecek bir meseledir. Hukuku tasarrufiyenin tamamii mahfuziyeti için mutlaka bu gibi senedatın tadili meselesini bir mahkeme kararına tevfi etmek ve istihsal edilmiş bir ilâm hükmüne istinat ettirmek lâzım gelir. Ancak yine arkadaşlardan bazılarının buyurdıkları gibi, bu yüzden mağdur olan kimselerin ilâm istihsali için mahkemeye sevklerini terviç etmek ve onları o suretle mahkemede süründürmek dahi doğru bir şey değildir. Binaenalâzalik Meclisi Âlinin haiz olduğu kuvvei teşriyye ve icraiye itibarıyla verilecek olan emrin de bir kanun dairesinde

olacağına göre, bendeniz bu muamelenin tashihihin Meclisten verilecek bir kararla Heyeti Vekileye emredilmek suretiyle hem muamelâtın temini süratı noktasından bunu kendi kendine yapmamaları için kâfi görür ve hem de bu muameleyi tashih ettirmek için en kolay ve eshabını mağdur etmeyecek bir şekil olmak üzere ve mahkemelerde eshabını süründürmeyecek en kabili tatbik bir şekil olarak teklif ederim.

Yalnız bir mesele daha var. Heyeti Âliyenizin nazarı dikkatine arz etmek isterim. İşittiğime göre Hükümet, Fransızlarla müzakere ederken, burada Fransız murahhasıyla müzakere ederken bizim murahhaslarımız protokollerin birisinde Hükümet tarafından bir sene zarfında, yani Adana'nın bize terkinden itibarên bir sene sonra tebaî hıristiyanıye hakkında vaziyeti hukukiyelerini hiç bir zaman tebdil edilmeyeceği yolunda bir taahhüt altına girmiştir. Öyle bir taahhüt varsa Hariciye Vekili veyahut Hükümetin bunu izah ederek bizi tenvir etmesi Meclisi de müşkül bir mevkie sokmaması lâzım gelir.

HÜSEYİN AVNİ BEY (Erzurum) — Öyle şey yapamazlar.

ZEKÂİ BEY (Devamla) — Böyle bir şey vardır. İzah etmek Hükümete aittir. Tabii Meclisin verdiği bu karar, Hükümetin vermiş olduğu bu karar öyle bir taahhüt altına girilmiş olmasından dolayı Hükümeti müşkül bir şekle sokmuş olmaz mı? Rica ederim. Meclisi fena bir vaziyette bırakır mı, bırakmaz mı? Malûmu âliniz bir emvali metruke kanunu kabul ettiniz. Bu Adana Vilâyetinde tatbik edilmiyor. Neden edilmiyor? Bu mühim meseledir. (Müzakere kâfi sadaları)

REİS — Efendim, müzakerenin kifayetine dair iki takrir var. Müzakerenin kifayetini reyî âlinize vaze-deceğim. Müzakereyi kâfi görenler lütfen el kaldırsın... Ekseriyeti azime ile müzakere kâfi görülmüştür. Takrirler vardır, birer birer okuyalım. Ondan sonra reyî âlinize arz ederim.

Riyaseti Celileye

Fransız işgal devam ettiği müddette usul ve kanunini mevzuamıza uydurularak yapılan herhangi muamelâtın keenlemyekün addile kuyudatı sabika ve muamelâtı hazırıya itibar olunmasını ve bunun istirdat olunan mahallere teşmilinin Heyeti Vekilece nazarı dikkate alınmasını teklif ederiz.

Gaziantep

Yasin

Gaziantep

Şahin

Riyaseti Celileye

Adana vilâyeti arazii meşgulesi baş adminstratörü tarafından kablettahliye neşredilen kararname ile

sahibi evvelleri namına iade kılınan emvali gayrimenkule hakkındaki kuyudu tasarrufiye şekli sabıkını muhafaza etmek suretiyle, sahibi hakikileri uhde-lerine tashihen irca edilmek üzere Maliye Vekâleti celilesine emir ve havale buyurulmasını teklif ederim.

Mersin

Ziya

Riyaseti Celileye

Teklif olunan işbu lâyihai kanuniye Fransız işgalinden mütevellit muamelâtı kabul ile bir şekli kanunide ilgayı tazammun etmek noktai nazarından asla şayanı kabul değildir. Binaenaleyh mezkûr kanunun İcra Vekillerine iadesiyle işgal kuvvetinin fuzulî bir surette ihdas eylediği muamelâtın keenlemyekün addine ve halî sabıkın iadesine karar itasını teklif ederim.

Kayseri

Ahmed Hilmi

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir. Mevzuubahis müzakere olan sencedatı hakâni meselesi hakkında Heyeti Vekileye salahiyet verilmek suretiyle teklifin Heyeti Vekileye havalesini teklif eylerim.

Kütahya

Cemil

REİS — Efendim iki türlü takrir vardır, bu takrirlerin hepsi iki noktada birleşiyorlar. Birisi doğrudan doğruya bunu Heyeti Vekile yapabilir, Meclise ait değildir tarzındadır. Yasin Beyle Hüseyin Avni Beyin takriri bu kısma dahildir. Diğer ise Maliye Vekâletine veyahut Heyeti Vekileye emir tebliği şeklidir. Yani İcraî ve teşriî selahiyeti haiz olan Meclis azasının takrirlerininin...

HASAN FEHMİ BEY (Maliye Vekili) (Gümüşhane) — Müsaade buyurur musunuz, efendim? Ziya Beyin takriri maksadı kâfidir. Yalnız Adana vilâyeti demiş. Oraya Adana vilâyetiyle havalisi suretinde bir kayıt konulabilir.

HASİP BEY (Maraş) — Anteb'in de ilâvesi lâzımdır.

HASAN HÜSNÜ BEY (Trabzon) — Bilumum işgal olunan yerler diyelim, hepsini şâmil olur. (Doğru sesleri.)

HÜSEYİN AVNİ BEY (Erzurum) — Takririme dair bir şey arz edeceğim. Bu teklif takririme menfidir. Hükümetin şunu kabul etmeye salâhiyeti yoktur. Vekil arkadaşlarımız bir hata yapmışlardır. Meclisin bu hataya düşmemesi için bunun kabul edilme-

mesi lâzımdır. Meclisin hakimiyeti darbelenmiştir. Başka medenî memleketlerde böyle bir meseleden dolayı Heyeti Vekile Divanı Âliye gider. Temenni ederim ki biz de Divanı Âliye gönderelim. Bu hakimiyetimizi hırpalamaktadır.

HAKKI HAMÎ BEY (Sinop) — Birincisi Hükümet tarafından herhangi bir taktirin veya vazını tercih etme hakkı ancak istizahlarda vardır. İkincisi: bu gibi müzakerelerde şu yolda verilmesini talep ederim, mahiyetinde olan taktirler hepsine tercihan reye vazedilecektir. Hüseyin Avni Beyin taktiri bu mahiyettedir. Diğer taktirin reye vazındaki hikmeti ben bilmiyorum.

REİS — Efendim, kim vazetti ki... Söylüyorum müsaade etmediniz ki... Maksadım, Hükümetin fikrinin bu olduğunu demekten ibarettir. Eğer müsaade etmiş olsaydınız, diyecek idim ki Hüseyin Avni Beyle diğer refiklerinin taktiri tadil mahiyetindedir. Evvela bunları reyinize arz edeceğim. Neden istical buyurdunuz?

HASAN FEHMÎ BEY (Maliye Vekili) (Gümüşhane) — Efendim taktiri tercih kastıyla söylemedim, dedim ki Ziya Beyin taktiri maksadı temin eder.

REİS — Evet efendim, tercih yoktur. (Gürültüler) Müsaade buyurunuz efendim, Yasin Beyin taktirini tekrar okuyorum. Bu da aynı mahiyettedir.

(Yasin Beyin taktiri tekrar okundu.) (Hüseyin Avni Beyin taktirini tekrar okudu.)

Diğeri de hemen bunun aynıdır. Mamafî Yasin Beyin taktiri biraz daha muvazzahdır. Arzu ederseniz bir daha okuyayım.

(Üçüncü defa Yasin Beyin taktirini okudu.)

Yani işi doğrudan doğruya Heyeti Vekileye bırakıyor. (Anlaşılmadı sadaları.)

NEBİL EFENDİ (Karahisarı Sahibi) — Müsaade buyurunuz usul hakkında söyleyeceğim Mecliste ekseriyet yoktur beyefendi. Bugün Meclisi hataya sevk etmek ihtimali de vardır. (Ekseriyet vardır sesleri.) Ekseriyet olmayınca bu taktirlerin herhangi birisini reye koymak hatadır.

REİS — Efendim Heyeti Vekileye havalesini teklif ediyorlar.

EMİR PAŞA (Sivas) — Keenlemeyekün meselesi var.

REİS — Efendim, mesele o değildir.

HAKKI HAMÎ BEY (Sinop) — İstirham ederim. Usul hakkında söyleyeceğim. Her taktir okundu. Eğer bunları Nizamnameye tevfikan muamele yapmak lâzım ise, ilk okunan taktiri reye koymak lâzımdır. Evvelkinin reye konup konmadığını bilmiyoruz ki...

REİS — Efendim: Hüseyin Avni Beyin taktiri o kadar muvazzah değildir. Ahkâmı kanuniyeyi tatbik diyor. O halde taktiri tekrar okutuyorum.

(Taktir tekrar okundu.)

REİS — Bu taktiri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın... Ekseriyetle kabul edildi.

HASAN FEHMÎ BEY (Maliye Vekili) (Gümüşhane) — Ahkâmı kanuniyenin tatbikından Meclisi Âlinin maksadı nedir? (Gürültüler) Müsaade buyurun, mesele tavazzuh etsin. Elinde senedi hakanisi bulunanı mahkemeye göndermek midir? Meclisi Âli bunu mu murad ediyor? (Evet sesleri) Mesele tavazzuh etsin. Tatbikatından mütevellit mesuliyet bana aittir. Kanunen elinde senedi hakanisi bulunanın senedi hakanisi katiyen alınmaz. Fakat muhakemeye gider, mahkeme hükmeder, maksat bu mudur? Bu değilse Fransızların işgal zamanında, evvelce verdiğim izahat veçhile, icra daireleri marifetiyle yapılan satış muamelelerini keenlemeyekün addetmek midir?

HÜSEYİN AVNİ BEY (Erzurum) — Mahkemeye aittir. Mahkeme halletsin.

HASAN FEHMÎ BEY (Devamla) — O halde taktir sahibi mahkemeye aittir diyor. Meselenin tavazzuhunu rica ederim. Vazih bir karar verilsin.

NEBİL EFENDİ (Karahisarı Sahibi) — Dediğim hataya geldik. Bu suretle davamı ispat ediyorum.

ABDÜLKADİR KEMALİ BEY (Kastamonu) — Reis Bey maksat anlaşılmadı.

MÜFİT EFENDİ (Kırşehir) — Maliye Vekili Hasan Fehmi Beyin sualine cevap vereceğim.

HAKKI HAMÎ BEY (Sinop) — Rica ederim kavaniye osmaniyyeye tevfikan yapılmayan muamelat keenlemeyekündür ve sahibi taktirin de maksadı budur. Keenlemeyekün olan bir şeyin keenlemeyekün olmasına karar vermek fazladır.

REİS — Bu, bu kadar gürültüyü mucip olacak bir şey değildir. Arkadaşlar sözlerini söylediler. Rica ederim gürültü etmiyelim.

Müfit Efendi hazretleri taktirin reye vazı hakkında söz söyleyecektir.

MÜFİT EFENDİ (Kırşehir) — Efendim Meclisi Âlinizin kabul etmiş olduğu husus Hüseyin Avni Beyin taktiri üzerinedir. Maliye Vekili Hasan Beyefendi bunun tekrar izahını Meclisi Âliden istiyor. Bence bu taktirin meali ahkâmı kanuniye noktai nazarından şudur ki: evvelce mal sahiplerinin bankadan istikraz etmiş oldukları paraya mukabil terhin etmiş oldukları malı parayı tediye edemediklerinden

dolayı ahkâmı kanuniyemize tevfikân Hükümetin usulü dairesinde satması ve bunu iştirâ eden adamların yedine senedi hakani vermesi ve bu senedi hakani ile tasarrufu usulen sabit olan eşhasın malının elinden hilâfı kanun olarak alınması keelenlemekündür, demektir. Şayet malın usulsüz satıldığını iddia eden varsa o şahsın mahkemeye müracaat etmesi icap eder. Binaenaleyh bu iddiada bulunanların mahkemeye müracaat etmesi doğrudur. (Doğru sesleri.)

Avni Bey zatiâliniz takririnizi bu suretle verdiniz değil mi?

HÜSEYİN AVNİ BEY (Erzurum) — Tamamiyle böyledir efendim.

REİS — Meclisi Âli Hüseyin Avni Beyin takririni kabul ederken meseleyi Müfid Efendinin izahı veçhile mi anlamıştır? (Evet sadaları.) Takririn bu mealde olmasını kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın... Kabul edilmiştir.

